

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

37E JAARGANG

WOENSDAG 17 DECEMBER 1952

No 1856

COMMISSIE VAN REDACTIE

*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)
Redacteur-Secretaris: A. de Wit.*

Assistent-redacteur: J. H. Zoon

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË

*J. E. Mertens; J. van Tichelen;
R. Vandeputte.*

INHOUD

	Blz.
Aspecten van de betalingsbalans- en de werk- gelegenheidspolitiek in Nederland <i>door Drs</i> <i>M. van der Mel</i>	964
Perspectieven voor de internationale economi- sche samenwerking en de integratie	968
NATO-perspectieven <i>door Drs J. H. Lubbers</i> ..	970
Landbouwproblemen in de Sowjetunie <i>door Mr</i> <i>J. Huijts</i>	971
Ingezonden stuk:	
Het reële beschikbare inkomen van enkele so- ciale groepen in Nederland <i>door Dr A. M.</i> <i>F. Smulders</i> met naschrift van <i>J. C.</i> <i>Wijnmaalen</i>	974
Aantekening:	
Een Amerikaanse visie op de mogelijkheden tot opheffing van het dollartekort	975
Geld- en kapitaalmarkt <i>door Drs J. C. Brezet</i> ..	978
Recente economische publicaties	979

Dezer dagen

onomwonden en onverholen. De Noord-Atlantische Or-
ganisatie is bijeengekomen; geen toelichting, ook van de
hoogste leiding niet, heeft nagelaten mede te delen, dat
men veruit het verst is gevorderd in het ontdekken van
zware problemen. De infrastructuur heeft weinig van kris-
tal aan zich, behalve wellicht het „gekristallijnd verdriet”,
waarvan Boutens sprak.

De conferentie van de politieke leidslieden van het
Britse Gemenebest is uiteen gegaan; de buitenlandse be-
schouwer, die wellicht over de inhoud der resultaten zou
tobben, kan zich tijd besparen met een karakterisering
uit „The Times” van 15 jl.: „The aims... leave nothing
to be desired, except the means of achieving these aims”.

Ook de Organisatie voor Europese samenwerking voelde
niet voor het traditionele Kerstkaart-genre, waar de
besneeuwde eenzaamheid rozerood wordt door een on-
waarschijnlijke zon. De voor Europa gecalculerde groei
van 25 pCt in vijf jaren — basis 1950 — is meer dan
getiërceerd: 7 pCt is overgebleven; wellicht eerbied voor
een oud magisch getal?

Ook de Minister van Buitenlandse Zaken van Neder-
land — wanneer een Minister van Buitenlandse Zaken
in het buitenland vertoeft mag men, naar wij menen, het
bepalend lidwoord gebruiken — prefereerde in het ver-
band van de Europese samenwerking de nuchtere consta-
tering; het Internationale Monetaire Fonds, dat de beurs
te strak toeknijpt, zullen de oren wel getuut hebben. En
van wereldconferenties verwacht onze minister al even-
zeer meer gulden woorden dan goede gevolgen: hij ziet
er het zonnetje in, dat water gaat halen; na de matte glans
de kille ontgoocheling.

Niet zo somber, maar even nuchter blijft de Minister
van Financiën in het onlangs verschenen overzicht van
de betalingsbalans. „Koud en hard als marmarsteen” zijn
de conclusie's: de grillige kapel mag dan een keer in het
net gefladderd zijn, de jacht is niet beëindigd. Incidentele
factoren droegen veel bij, structurele factoren kunnen veel
gaan afdoen aan het overschot op lopende rekening.

„Goud, vader, goud”, het is een van de hoogtepunten
uit de Zwitserse Robinson Crusoe, dat ons niet meer ont-
roert. Wij raken haast alweer gewend aan vooruitgang
in de valutapositie, ja zelfs de omzetting in goud wordt
met een zakelijk oog bezien: de stem over de goudprijs,
geuit op de Gemenebestconferentie mocht eens verhoord
worden.

Zo kil en klaar ziet ieder alles, het is haast te veel aan
duidelijkheid, althans van commentaar. Want de proble-
men bleven onveranderd, ook die waar de commentaar
onklaar raakte, als bij de onverwachte verschuiving in
West-Duitsland over de Europese-Defensieverdragen.
Maar één ding staat, zij het niet vast: de heer Pinay is nog
minister-president van Frankrijk.

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering-Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Aanpassing van ondernemingspensioen-
en spaarfondsen aan de
NIEUWE WETTELIJKE BEPALINGEN

Kantoor: Bellevuestraat 2, Dordrecht, Telefoon 01850-5345

beschikbare krachten

VERANTWOORDELIJKE FUNCTIE GEZOCHT

door jongeman van goeden huize, 30 jaar en geh.
M.O. Boekhouden, S.P.D. en praktijkdiploma Eng-
gels. Heeft staffuncties bekleed in omvangrijke
handels-onderneming en in industrieel bedrijf.

Is commercieel aangelegd en heeft bedrijfsorgani-
satorische ervaring. Vraagt een goed salaris in
ruil voor hard en toegewijd werk. Br. onder no.
E.S.B. 51-3, Bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

R. MEES & ZONEN

A° 1720

BANKIERS & ASSURANTIE-MAKELAARS

ROTTERDAM

AMSTERDAM - 's-GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

JURIST-BELASTINGCONSULENT,

in het Oosten des lands,

zoekt contact met accountants en/of belastingconsulenten,
voor werkzaamheden op fiscaal-juridisch gebied. Br. onder
no. E.S.B. 51-4, Bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

Wie de weg weet...

heeft in het leven een streepje voor.
Hij komt waar anderen niet komen, hij
ziet wat anderen niet zien, hij hoort
wat anderen niet horen, hij kan spreken,
als anderen moeten zwijgen.

Wie de weg weet is een onafhankelijk
mens en de anderen... zij staan be-
dremmeld toe te kijken. Zij verwonde-
ren zich over die zelfbewuste man, die
hen voorbijstreeft en vragen zich af:
waar haalt hij het vandaan?

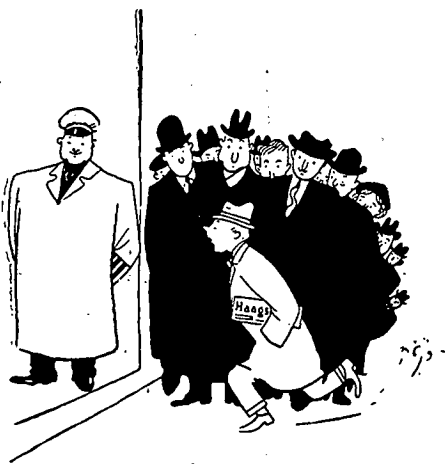
De **Haagse Post** lezen

betekent: de weg weten!

*Geen weekblad in Nederland kan U voor zulk een lage prijs
en in zulk een handig formaat vertellen wat U weten wilt.
Geen weekblad in Nederland beschikt over een zo uitgelezen
en uitgebreid corps correspondenten in de gehele wereld.
Geen weekblad beschikt over een zo ruime en scherpzinnige
keur van medewerkers en tekenaars, die elke week de wereld
voor U laten leven.*

Wie de HAAGSE POST leest....

weet de weg

"Hij WEEET DE WEG"

U kunt thans heel gemakkelijk en goed-
koop abonné op de Haagse Post wor-
den. Wie zich thans abonneert ontvangt
de nummers tot 31 December gratis en
krijgt bovendien een mooi

GESCHENK

Nieuwe abonné's kunnen kiezen uit
twee boeken, nl.:

LEONHARD HUIZINGA:
De dichter vaart tussen
twee stormen

EDMOND NICOLAS:
De heer van Jericho.

Indien U onderstaande bon inzendt en
ons het abonnementsgeld à f 6.— (tot
30 Juni a.s.) of f 12.— (tot 31 Dec.
1953) giroert op postgiro 70, ontvangt
U terstond de Haagse Post en het boek
van Uw keuze, zodra het girostrookje
in ons bezit is. Op dit girostrookje behoeft U slechts het woord
„Huizinga" of „Nicolas" te vermelden.

Porto in open briefomslag 2 ct.

Administratie HAAGSE POST, postbus 653, Amsterdam

Verzoeken mij, met ingang van 1 Januari 1953 en vervolgens tot weder-
opzegging, te noteren als abonnee op de Haagse Post, à f 6.— per halfjaar of
f 12.— per jaar. Tot 1 Januari a.s. ontvang ik de H.P. gratis. Het boek
gelieve U aan onderstaand adres te zenden.
Het abonnementsgeld heb ik heden op postgiro No. 70 overgemaakt. **E**

Naam

Adres

Woonplaats

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK

Drs M. VAN DER MEL, Aspecten van de betalingsbalansen en de werkgelegenheidspolitiek in Nederland.

De verhouding tussen betalingsbalans- en werkgelegenheidspolitiek staat in de laatste maanden in het brandpunt der belangstelling. Met name doet zich de vraag voor, in hoeverre het mogelijk is binnen afzienbare tijd een verbetering van de werkgelegenheidssituatie te bewerkstelligen, zonder dat daarbij opnieuw een toestand van betalingsbalanstekorten optreedt. In dit artikel worden enkele achtergronden, die bij deze problematiek een rol spelen, belicht. Allereerst geeft schrijver een beoordeling van de conjuncturele ontwikkeling in dit jaar: vastgesteld wordt o.a., dat ondanks het uitzonderlijk grote betalingsbalansoverschot de binnenlandse bedrijvigheid niet op een lager peil heeft gelegen dan in 1951. Vervolgens worden de vooruitzichten voor 1953 aangegeven. Ten slotte gaat schrijver in op de vraag, welke grenzen aan het toepassen van een actieve werkgelegenheidspolitiek in de naaste toekomst moeten worden gesteld. Bij deze grenzen wordt hier uitsluitend gedacht aan begrenzingen uit een oogpunt van monetaire en betalingsbalanspolitiek. Schrijver wijst hier op de risico's, die zijn verbonden aan de politiek van „deficit financing” ter compensatie van ooppottingsverschijnselen. Gegeven de gebrekkige flexibiliteit van de politiek van compenserende uitgaven en de daaruit voortvloeiende risico's, verdient het z.i. ter beperking van deze risico's aanbeveling, de benodigde middelen zo veel mogelijk aan te trekken uit leningen.

Perspectieven voor de internationale economische samenwerking en de integratie.

Schrijver wijst in dit artikel op de mogelijkheden, welke schuilen in een nauwere Atlantische samenwerking. De voordelen der Atlantische samenwerking kunnen, vooral op korte termijn, aanmerkelijk groter zijn dan van een algemene Europese integratie. Deze integratie biedt bovendien voor het meest acute probleem van de komende jaren, het dollartekort, vrijwel geen oplossing. Het ziet er naar uit, dat de ontwikkeling op het gebied van de internationale economische samenwerking gaat in de richting van bepaalde internationale doelverbanden. Behalve voor de samenwerking in de Atlantische groep geldt dit eveneens voor de samenwerking in Europa. Het instellen van deze doelverbanden kan zowel in Europees als in Atlantisch verband zonder bezwaar naast elkaar en zelfs onafhankelijk van elkaar geschieden. Naast de mogelijkheid van exportvergroting door de vermeerdering der koopkracht vooral in de minder ontwikkelde landen als ook de kans op een zekere stabiliteit en een redelijke graad van de liberalisatie in de Atlantische landengroep, vormt ook het perspectief van een gemeenschappelijke conjunctuurpolitiek nog een argument wat meer aandacht te schenken aan de Atlantische ontwikkelingsmogelijkheden.

Drs J. H. LUBBERS, NATO-perspectieven.

De werkzaamheden van de NATO, welker hoogste orgaan — de Raad op ministerieel niveau — op 15 dezer te Parijs bijeenkomt, zijn gebaseerd op het thema der reconciliatie: een doeltreffende opbouw der collectieve defensie is pas mogelijk, wanneer de militaire eisen, die de koude oorlog stelt, zijn afgewogen tegen de economisch-financiële mogelijkheden der leden-landen. Ook een gezond economisch-financieel bestel is immers onderdeel der weerbaarheid. Reconciliatie in deze zin is een zeer moeilijke taak, aangezien militaire planning minstens drie jaren in de toekomst moet zien, terwijl bepaling van de economische draagkracht in feite slechts achteraf mogelijk is. De NATO schrikt echter niet voor dit probleem terug, en hoeft dit ook niet te doen: op andere niveau's (O.E.E.S., de conferentie van het Britse Gemenebest, de

activiteit van de nieuwe Amerikaanse President) leeft eveneens de overtuiging, dat alles moet worden gedaan om een dynamische economische ontplooiing der Westerse wereld te bevorderen. Een dergelijke ontplooiing is basis voor iedere gezonde defensie-opbouw.

Mr J. HUIJTS, Landbouwproblemen in de Sowjetunie.

In dit artikel schetst schrijver allereerst de ontwikkeling die zich in de Sowjetunie ten aanzien van de zgn. permanente „productiebrigade” — georganiseerde arbeidsgroepen binnen de kolchoz, die tot taak hebben gekregen om van een bepaalde uitgestrektheid grond hoge en bestendige oogsten te verkrijgen met toepassing van o.a. de nieuwste landbouwtechniek — gedurende de oorlog en de eerste jaren daarna heeft voorgedaan, alsmede het verzet, dat tegen deze ontwikkeling is gerezen. Vervolgens wordt ingegaan op de richtlijnen voor het thans lopende vijfde vijfjarenplan. Deze richtlijnen willen, dat tegen 1955 de mechanisatie van de veldarbeid in de kolchozen voltooid wordt en de mechanisatie van de arbeidsintensieve werkzaamheden in de veeteelt, groente- en fruitteelt, alsmede de werkzaamheden voor het transport e.d. van landbouwproducten, voor bevloeiing, drooglegging en melioratie in ruime omvang tot ontwikkeling wordt gebracht.

— SOMMAIRE —

Drs M. VAN DER MEL, La balance des paiements et la politique du travail aux Pays-Bas.

Durant les derniers mois l'attention s'est portée avec intérêt sur le problème des rapports qui existent entre la balance des paiements et la politique du travail. On se demande notamment dans quelle mesure il est possible d'accroître les possibilités de travail sans entraîner à nouveau un déséquilibre de la balance des paiements. L'auteur éclaire quelques éléments qui exercent une influence dans ce domaine.

La collaboration internationale dans le domaine économique et l'intégration.

Cet article expose les possibilités qui résident dans une étroite collaboration „atlantique”. Les avantages d'une collaboration „atlantique” pourraient être, particulièrement à brève échéance, considérablement plus importants que ceux d'une intégration européenne. Une intégration européenne n'offre pratiquement aucune solution pour le problème le plus aigu des prochaines années: le déficit en dollars. Il semble bien que la collaboration internationale en matière économique s'oriente vers des domaines définis.

Drs J. H. LUBBERS, Le NATO.

Les activités du NATO sont basées sur le thème de la réconciliation: la réalisation d'une défense collective efficace n'est possible que si les exigences militaires sont en rapport avec les possibilités économiques et financières des pays membres. La réconciliation dans ce sens est une tâche fort difficile. Le NATO ne recule toutefois pas devant le problème qui consiste à promouvoir un développement dynamique de l'économie du monde occidental. Cette progression est à la base de tout système de défense valide.

Mr J. HUIJTS, Les problèmes agricoles en U.R.S.S.

L'auteur esquisse le développement, durant le dernier conflit mondial et les premières années de l'après-guerre des „brigades de production” et de la résistance qui s'est opposée à ce mouvement. Ensuite il examine les lignes générales du cinquième plan quinquennal en ce qui concerne l'agriculture russe.

Aspecten van de betalingsbalans- en de werkgelegenheids-politiek in Nederland

Inleiding.

Een van de meest markante verschijnselen, die de economische ontwikkeling van ons land in dit jaar hebben gekenmerkt, is het grote overschot op de betalingsbalans. Tijdens de eerste helft van 1952 heeft de lopende rekening van de betalingsbalans op kasbasis een surplus vertoond van rond 1 miljard. De toeneming van de netto gouden deviezenvoorraad van de centrale bank tijdens de maanden Juli tot en met November, die ruim 900 miljoen beliep, wettigt de conclusie, dat het overschot voor geheel 1952 nog zeer belangrijk groter zal zijn. Deze ontwikkeling maakt tot voldoening, in zoverre zij het heeft mogelijk gemaakt, de deviezenreserve, die speciaal in de zomer van 1951 was ingezakt tot een bedenkelijk laag peil, weer op te voeren tot een niveau, dat als een onmisbare voorwaarde is te beschouwen voor het met succes toepassen van een politiek, gericht op het handhaven van een redelijke mate van economische stabiliteit op lange termijn.

De gunstige externe ontwikkeling is inmiddels gepaard gegaan met een verloop van de binnenlandse bedrijvigheid, dat niet in alle opzichten bevrediging schonk. Onder andere zal het maandgemiddelde van de werkloosheid voor dit jaar 135 à 140.000 bedragen. Dit correspondeert met circa 4,5 pCt van het aantal onzelfstandige beroepsbeoefenaren, vergeleken met rond 2,5 en 3 pCt over respectievelijk 1950 en 1951. Op zichzelf lijkt een percentage van 4,5 nog niet zeer alarmerend; het steekt bij voorbeeld nog altijd zeer gunstig af bij de vooroorlogse toestand. Niet te ontkennen valt echter, dat dezelfde factoren, die hebben geleid tot de verbetering van de betalingsbalanssituatie, tot op zekere hoogte een remmende invloed hebben uitgeoefend op de binnenlandse bedrijvigheid.

Op grond van de geschetste ontwikkeling staat de verhouding tussen de betalingsbalans- en werkgelegenheidspolitiek tijdens de laatste maanden in het brandpunt der belangstelling. Met name doet zich de vraag voor, in hoeverre het mogelijk is binnen afzienbare tijd een verbetering van de werkgelegenheidssituatie te bewerkstelligen, zonder dat daarbij opnieuw een toestand van betalingsbalansstekorten optreedt. De Regering heeft na haar optreden verschillende uitlatingen gedaan waaruit viel af te leiden, dat het probleem van de werkgelegenheid een onderwerp uitmaakte van uitgebreid onderzoek. Bovendien heeft ook de Sociaal-Economische Raad zich tijdens de afgelopen maanden met het werkgelegenheidsvraagstuk uitvoerig bezig gehouden ingevolge een daartoe in Maart jl. van de vorige Regering ontvangen verzoek.

Inmiddels is dezer dagen in grote lijnen bekend geworden, in welke richting de gedachten van de Regering gaan. Besloten is in de eerste plaats, dat in 1953, evenals reeds in dit jaar is geschied, een zekere versnelling zal worden toegepast bij het uitkeren van oorlogsschade. Daarnaast zal nogmaals een extra bedrag, ditmaal van 50 miljoen, beschikbaar worden gesteld voor openbare werken en zullen ook de uitgaven voor waterstaatswerken een verhoging ondergaan. Reeds eerder was 20 miljoen toegestaan voor de bouw van meer premiewoningen.

In dit artikel zal worden getracht enkele achtergronden, die bij de in het voorgaande in het kort aangeduide problematiek van betalingsbalans en werkgelegenheid een rol spelen, wat nader te belichten.

Interpretatie van de conjuncturele ontwikkeling en vooruitzichten ten aanzien van deze ontwikkeling.

Men kan allereerst de vraag opwerpen, aan welke oorzaken de merkwaardige ontwikkeling in dit jaar, waarin

een zo groot betalingsbalansoverschot optrad, vooral is toe te schrijven. Daarbij sluit aan de vraag, hoe men de huidige toestand uit conjunctureel oogpunt dient te beoordelen, indien men mede enige op dit moment te beoziene wijzigingen in het komende jaar in aanmerking neemt.

Als uitgangspunt voor een nadere beoordeling van de ontwikkeling in dit jaar kunnen de tabellen A en B dienen, die een indruk geven van het verloop van middelen en bestedingen van de Nederlandse economie in 1950, 1951 en de eerste helft van 1952.

Allereerst valt op te merken, dat het nationaal product, naar hoeveelheid gemeten, tijdens de eerste helft van 1952 slechts weinig afweek van dat tijdens de eerste helft van 1951. Daar de thans beschikbare gegevens over het verloop van de productie gedurende het tweede halfjaar wijzen op enige overschrijding van het productievolume in de overeenkomstige periode van 1951, mag men verwachten, dat de totale bedrijvigheid in Nederland, voor zover weergegeven door de ontwikkeling van het nationaal product, in 1952 niet bij die in 1951 ten achter zal blijven, doch deze nog enigszins zal overtreffen.

Deze ontwikkeling doet zich voor ondanks het feit, dat een drietal categorieën van nationale bestedingen, de consumptie, de netto-investeringen in bedrijven en de voorraadvorming, tijdens het eerste halfjaar zijn gedaald.

Het verloop van de consumptie bleef gemiddeld slechts weinig bij dat van het eerste halfjaar 1951 ten achter. Tijdens het tweede kwartaal trad een herstel op, dat zich, voor zover de huidige informatie strekt, nadien in grote trekken voortgezet. Vermoedelijk zal uiteindelijk het consumptievolume dit jaar slechts weinig afwijken van dat over 1951.

De daling van de netto-investeringen in bedrijven is ten dele te wijten aan het relatief lage bouwvolume tijdens de eerste helft van dit jaar. Dit verschijnsel is in het licht van de groeiende bouwactiviteit als tijdelijk te beschouwen. Daarnaast zijn echter vooral de industriële investeringen enigszins teruggelopen, terwijl verschillende indicaties een voortgang van deze daling doen vermoeden. Het is onzeker, in welke mate dit verschijnsel onder invloed staat van de verzadiging van de na-oorlogse investeringsbehoefte, van onzekerheid ten aanzien van de afzetmogelijkheden, dan wel van meer fundamentele belemmerende factoren met betrekking tot het „industriële klimaat”.

Verreweg het grootst was echter de intering op voorraden. Het is deze categorie, waarbij zich de heftige schommelingen in de bestedingen na het uitbreken van het Koreaanse conflict bij uitstek hebben gemanifesteerd. Helaas is het kwantitatieve inzicht in dit hoogst belangrijke verschijnsel slechts gebrekkig, doordat gegevens omtrent het voorraadverloop, gebaseerd op rechtstreekse statistische waarnemingen, voor het recente verleden niet ter beschikking staan. Hierdoor is de indirect berekende voorraadintering sedert het derde kwartaal van 1951 ter grootte van 800 miljoen aan een belangrijke foutenmarge onderhevig. Niettemin valt aan te nemen, dat de vermindering van voorraden sedert het aajaar van 1951 zeer aanzienlijk is geweest. Of het in de loop van dit jaar bereikte voorraadpeil al dan niet als subnormaal is te beschouwen, is moeilijk te beoordelen. Sommige berekeningen wekken de indruk, dat het huidige niveau relatief nog beneden het vooroorlogse ligt; op grond hiervan lijkt het eerste nog het meest waarschijnlijk.

Ofschoon ook hier nauwkeurige gegevens ontbreken, is

A. *Totale middelen en bestedingen van de Nederlandse volkshuishouding*
(werkelijke prijzen in miljoenen gulden)

	1950	1951	1951				1952	
			1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	1e kwartaal	2e kwartaal
1. Nationaal product tegen marktprijzen	17.720	19.620	4.510	4.880	5.140	5.090	4.750	4.910
2. Saldo van schenkingen, leningen, liquidatie van activa enz.	890	30	310	525	— 135	— 670	— 510	— 340
3. Totale middelen (1 + 2)	18.610	19.650	4.820	5.405	5.005	4.420	4.240	4.570
4. Consumptie	12.500	13.600	3.430	3.350	3.340	3.480	3.180	3.450
5. Overheidsbestedingen	2.690	3.050	640	730	800	880	790	850
6. Netto-investeringen in bedrijven	1.900	2.000	410	590	510	490	400	520
7. Mutatie voorraden en onderhanden werk	1.520	1.000	340	735	355	— 430	— 130	— 250
8. Totale bestedingen (4 t/m 7)	18.610	19.650	4.820	5.405	5.005	4.420	4.240	4.570

Bron: Statistische en Econometrische Onderzoekingen van het C.B.S., 3e kwartaal 1952.

B. *Verloop van nationale totalen van de Nederlandse volkshuishouding*
(hoeveelheidsindexcijfers: 1948 = 100)

	1950	1951	1951				1952	
			1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	1e kwartaal	2e kwartaal
Nationaal product	116	117	112	115	122	118	112	117
Consumptie	99	96	100	93	93	97	90	97
Overheidsbestedingen	106	113	103	108	117	124	109	122
Netto-investeringen (excl. voorraden)	136	128	115	155	127	115	93	124
Invoer van goederen en diensten	141	146	156	158	143	127	133	131
Uitvoer van goederen en diensten	176	205	192	188	214	228	224	219

Bron: Statistische en Econometrische Onderzoekingen van het C.B.S., 3e kwartaal 1952.

C. *Verloop van primaire en secundaire liquiditeiten in het bezit van niet-banken*
(in miljoenen gulden)¹⁾

	30 Juni 1950	31 December 1950	30 Juni 1951	31 December 1951	30 Juni 1952	30 September 1952 ²⁾
1. Chartaal geld	2.960	2.970	2.850	3.040	2.970	3.050
2. Giraal geld	4.240	4.110	3.920	4.250	4.670	4.910
3. Primaire liquiditeiten (1 + 2)	7.200	7.080	6.770	7.290	7.640	7.960
4. Secundaire liquiditeiten	3.020	2.680	2.460	2.590		
5. Totale liquiditeiten (3 + 4)	10.220	9.760	9.230	9.880		

¹⁾ De bedragen zijn afgerond op 10 miljoen.

²⁾ Voorlopige gegevens.

het voorts als vaststaand te beschouwen, dat in belangrijke mate verband heeft bestaan tussen de intering op voorraden en de daling van de invoer, die sedert het midden van 1951 is opgetreden. Dit betekent, dat de vermindering van de binnenlandse bestedingen voor een deel niet het binnenland, doch het buitenland heeft getroffen. Het betekent ook, dat er slechts een geringe samenhang kan hebben bestaan tussen het betalingsbalansoverschot, voor zover dit met de vermindering van import voor voorraaddoeleinden verband hield, en de binnenlandse bedrijvigheid.

De tweede oorzaak, waardoor de binnenlandse bedrijvigheid in dit jaar op peil is gebleven ondanks een daling bij de hiervoor genoemde categorieën van nationale bestedingen, was de voortgaande krachtige stijging van de Nederlandse export. Het behoeft geen betoog, dat het gunstige kostenklimaat hierbij een merkbare steun heeft betekend.

Ten slotte verdient nog de, zij het beperkte, stijging van de overheidsbestedingen vermelding, die in verband is te brengen met het op gang komen van de militaire inspanning. Op de overheidshuishouding wordt hieronder nog teruggekomen.

De bovenstaande uiteenzetting houdt in, dat de stijging van de gemiddelde werkloosheid in 1952 niet kan worden geweten aan een teruggang van de binnenlandse bedrijvigheid. Zij moet het gevolg zijn geweest van het niet absorberen van een deel van de toeneming van de beroepsbevolking en van enige stijging van de arbeidsproductiviteit. Het is namelijk waarschijnlijk, dat voor dit jaar als geheel de arbeidsproductiviteit enige toename zal vertonen. In dit licht gezien is men geneigd, de vergrote werkloosheid primair als een structureel verschijnsel te beschouwen. Hier

is echter tegenover te stellen het argument dat, indien de totale vraag zich in dit jaar op een hoger peil had bewogen, het mogelijk zou zijn geweest het accres aan werkloosheid te absorberen, zonder dat hieruit een deficitaire betalingsbalans zou zijn voortgevloeid.

In het voorgaande is uitsluitend stilgestaan bij het verloop in de reële sfeer. Daarnaast verdienen nog enige daarmede samenhangende monetaire ontwikkelingen de aandacht.

In de eerste plaats zij gewezen op de grote schommelingen, die zich sedert het Koreaanse conflict hebben voorgedaan bij de hier te lande in totaal aanwezige liquiditeiten. Deze golfbeweging is voor een deel te beschouwen als het spiegelbeeld van het verloop der bestedingen in de particuliere sector. Blijkens tabel C daalden de primaire liquiditeiten tijdens het eerste jaar na Korea met rond 430 miljoen, en zijn zij nadien tot ultimo September 1952 gestegen met 1.190 miljoen.

De secundaire liquiditeiten¹⁾ vertoonden een analoge golfbeweging. Gegevens voor dit jaar zijn niet beschikbaar, doch aan te nemen valt, dat ook hier een verdere stijging van betekenis is opgetreden. Ten slotte is blijkens de door De Nederlandsche Bank gepubliceerde „geldanalyse” de credietverlening aan de private sector tot en met het derde kwartaal van 1951 voortdurend gestegen (sedert medio 1950 met rond 500 miljoen), terwijl nadien tot medio 1952 een contractie is opgetreden ter grootte van bijna 200 miljoen.

¹⁾ Hieronder zijn te verstaan die vorderingen op de Overheid en geldschepende instellingen, die zelf geen geld zijnde, op vrij korte termijn zonder veel kosten en zonder noemenswaardig koersverlies kunnen worden omgezet in geld; men spreekt ook wel van „near money”.

Een nadere beschouwing van het verloop der primaire liquiditeiten doet zien, dat de schommelingen bij de chartale geldhoeveelheid veel geringer zijn geweest dan die bij de girale. Mede op grond hiervan valt aan te nemen, dat de sedert het midden van 1951 geaccumuleerde liquiditeiten zich voor het overgrote deel in handen bevinden van het bedrijfsleven. Wel moet er rekening mede worden gehouden, dat als uitvloeisel van de zeer grote emissie-activiteit in dit jaar ook de lagere publiekrechtelijke lichamen momenteel over enkele honderden millioenen aan braakliggende middelen beschikken.

Een ander aspect van de monetaire ontwikkeling, dat enig commentaar behoeft, betreft de evolutie van de Rijksfinanciën in dit jaar. Het in Maart 1951 door de vorige Regering geannonceerde programma, dat gelijktijdig was gericht op het saneren van de betalingsbalans en het mogelijk maken van de vergrote militaire inspanning, voorzag voor de jaren 1951 tot en met 1954 in een militair uitgaven-niveau van f 1.500 miljoen 's jaars, waaraan nog is toe te voegen een bedrag van f 600 miljoen, dat in deze periode zal worden besteed uit nieuwe tegenwaardegeld. Van dit totaal van f 6.600 miljoen is in 1951 op kasbasis slechts f 1.100 miljoen besteed (waarin nog begrepen een overloop van voorgaande jaren), terwijl het op dit moment wel als vaststaand is te beschouwen, dat ook dit jaar het bedrag van f 1.500 miljoen, zelfs met inbegrip van de besteding van tegenwaardegeld, niet zal worden bereikt. Daar anderzijds de in het Regeringsprogramma voorziene belastingverhogingen en versnelling van de belastinginning in hoofdzaak doorgang hebben gevonden kan het geen verbazing wekken, dat het Rijk in dit jaar een aanzienlijk ontvangstenoverschot heeft kunnen boeken. Blijkens de Millioenennota 1953 bedroeg het kasoverschot van het Rijk tijdens de eerste helft van dit jaar rond f 370 mln ²⁾.

De deflatoire werking van de overheidsfinanciering komt mede tot uiting in de geldanalyse van De Nederlandsche Bank. Deze wijst uit, dat tijdens het eerste halfjaar 1952 in samenhang met de overheidsfinanciering een geldvernietiging plaatsvond van f 507 miljoen, waarvan f 316 miljoen ten laste van het Rijk en f 191 miljoen van de lagere publiekrechtelijke lichamen.

Het voorgaande resumerend kan met betrekking tot de ontwikkeling in dit jaar worden vastgesteld, dat ondanks het uitzonderlijk grote betalingsbalansoverschot de binnenlandse bedrijvigheid niet op een lager peil heeft gelegen dan in 1951. Dit enerzijds, doordat een belangrijk deel van de voorraadintering in het binnenland niet de binnenlandse, doch de buitenlandse leveranciers trof en anderzijds, doordat voor het overige de vermindering van vraag in het binnenland werd goedge maakt door de verdere exportstijging.

De toeneming van de gemiddelde werkloosheid kwam eensdeels tot stand door de groei van de beroepsbevolking en anderdeels vermoedelijk door enige vergroting van de arbeidsproductiviteit. De stijging van de werkloosheid zou niet zijn opgetreden bij behoud van een — zij het minder groot — betalingsbalansoverschot, indien het totale niveau der binnenlandse bestedingen hoger had gelegen.

Voorts is, hoofdzakelijk bij het bedrijfsleven, een aanzienlijke oppotting van liquiditeiten opgetreden, als tegenhanger van de teruggang van de netto-investeringen, vooral in voorraden. Ten slotte heeft ten gevolge van een niet synchroon verloop van kasontvangst en -uitgaven het Rijk een kasoverschot geboekt, waartegenover de achterstand bij de militaire kasuitgaven dit jaar nog is toegenomen.

Indien wij thans de blik richten op 1953, dan valt te wijzen op de volgende tendenties. Voor het Rijk worden

²⁾ Dit kasoverschot geeft het verschil weer tussen begrotingsontvangsten en begrotingsbetalingen, exclusief de op de begroting voorkomende aflossingen op langlopende schuld en de ontvangen tegenwaardegeld.

reeds volgens de jongste Millioenennota een zodanige vermeerdering van uitgaven en vermindering van lopende ontvangsten verwacht, dat het overschot aan ontvangsten van 1952 zal verkeren in zijn tegendeel. Als gevolg van de jongste regeringsbesluiten zal deze ommekeer nog worden versterkt. In de particuliere sector lijkt een verdere voorraadintering zeer onwaarschijnlijk. Veeleer is het aannemelijk, dat een deel der geaccumuleerde liquiditeiten zal worden aangewend tot herstel van de voorraadpositie; voor zover de product zal toenemen, zal hierdoor de voorraadvorming eveneens in de hand worden gewerkt. De bedrijvigheid zal voorts gunstig worden beïnvloed door de grote bouwactiviteit, in samenhang waarmede o.a. de gemeenten zullen interen op hun hoge kaste goeden. Anderzijds zijn de verwachtingen met betrekking tot de industriële investeringen minder hoog gespannen. De vraag is, welk beeld als resultante van deze verschillende krachten in 1953 de betalingsbalans en de werkgelegenheid zullen vertonen.

Blijkens een recente uitlating van de Minister van Economische Zaken bij de behandeling van zijn begroting in de Tweede Kamer valt te rekenen met de mogelijkheid, dat nog een zeker overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans blijft bestaan; dit zal echter uiteraard door de additionele uitgaven ter bestrijding van de werkloosheid verder verminderen.

Wat het niveau van de werkloosheid in 1953 betreft is het twijfelachtig, of de verwachte toeneming van de bedrijvigheid, los van de thans aangekondigde regeringsmaatregelen, zou hebben geleid tot een merkbare daling van dit niveau tot beneden het gemiddelde van 1952. Door deze maatregelen wordt het perspectief gunstiger.

De grenzen van de in de naaste toekomst te volgen werkgelegenheidspolitiek.

Wij komen thans tot de vraag, welke grenzen men in het licht van de voorafgaande beschouwingen zal moeten stellen aan het toepassen van een actieve werkgelegenheidspolitiek in de naaste toekomst. Bij deze grenzen wordt hier uitsluitend gedacht aan begrenzingen uit een oogpunt van monetaire en betalingsbalanspolitiek.

In het bovenstaande is gebleken, dat één van de op de voorgrond tredende verschijnselen, die de huidige conjuncturele toestand kenmerken, is de belangrijke oppotting van liquiditeiten in de particuliere sector. Op grond hiervan is de kernvraag, die bij het probleem van de stimulering van de werkgelegenheid op korte termijn rijst, in hoeverre tegenover deze tendentie tot oppotting compenserende maatregelen toelaatbaar zijn te achten. Tot deze maatregelen zijn te rekenen de thans door de Regering genomen besluiten tot het voteren van additionele uitgaven, welke besluiten reeds eerder werden vermeld.

De moderne economische theorie, die is ontwikkeld door Keynes en zijn volgelingen, beveelt een tijdelijke politiek van „deficit financing” ter compensatie van opottingsverschijnselen uitdrukkelijk aan. Deze theoretische visie lijkt echter niet automatisch van toepassing op de concrete Nederlandse situatie.

Een algemeen risico, dat aan een door geldschepping gefinancierde politiek van compenserende maatregelen onvermijdelijk inhaerent is, is gelegen in de eventuele plotselinge besteding der opgepotte liquiditeiten. In dit geval kunnen zich én de oude én de gecreëerde nieuwe liquiditeiten over de markt uitstorten en schiet de politiek haar doel voorbij. Dit gevaar zal acuter zijn, naar gelang de liquiditeiten meer tijdelijk worden aangehouden en geringer, naar gelang zij meer chronisch worden opgepot. Het valt uiterst moeilijk uit te maken, of de thans in Nederland waarneembare oppotting al dan niet als een langdurig verschijnsel is te beschouwen. In elk geval heeft het recente verleden geleerd, dat zich onder invloed van een niet te

voorzien externe impuls gemakkelijk op betrekkelijk korte termijn een belangrijke drang tot besteding kan voordoen.

Men zal geneigd zijn, aan dit risico minder zwaar te tillen, naar gelang men de te volgen compensatiepolitiek gemakkelijker „omkeerbaar” acht. Men kan in dit verband wijzen op de in 1951 getroffen maatregelen, waardoor een hoogst ernstige inflatoire ontwikkeling met succes werd tot staan gebracht. Echter mag niet worden vergeten, dat dit programma slechts met een aanzienlijke vertraging effect heeft kunnen sorteren en dat het twijfelachtig is, of dit effect voldoende zou zijn geweest, indien niet in de eerste helft van 1951 bij de wereldmarktprijzen een duidelijke omslag was opgetreden.

In het kader van een „omkeerbare” politiek zullen steeds de overheidsfinanciën een belangrijke plaats in moeten nemen. In het algemeen valt op te merken, dat de flexibiliteit op dit gebied niet mag worden overschat. Bij belastingwijzigingen werkt de vereiste parlementaire goedkeuring vertragend, terwijl bovendien uit een oogpunt van continuïteit bezwaren zijn in te brengen tegen te veelvuldige wijzigingen op dit gebied. Aan de uitgavenzijde is het veelal niet mogelijk, reeds gevoteerde posten op korte termijn ongedaan te maken.

Ofschoon men de risico's, die zijn verbonden aan een mobilisering van opgehoopte middelen, niet dient te overdrijven, mogen zij blijken het bovenstaande niet geheel zonder betekenis worden geacht.

Een met het voorgaande samenhangend argument, dat noopt tot voorzichtigheid bij de compensatiepolitiek is gelegen in de sterke internationale oriëntering van de Nederlandse economie. In een in hoofdzaak gesloten economisch stelsel zijn de risico's van een compensatiepolitiek beperkt te achten tot een eventuele binnenlandse prijs- en kostenstijging, die door spoedige fysieke controles nog voor een deel kan worden opgevangen. In ons land zal echter, gezien de relatief hoge importquote, een inflatoire ontwikkeling van betekenis vrijwel terstond leiden tot een gevoelig deviezenverlies, terwijl importrestricties ons huidige economische bestel ernstige schade zouden berokkenen.

Men kan opmerken, dat gezien de versterkte deviezenpositie enige risico's op dit gebied thans gemakkelijker kunnen worden aanvaard dan in het verleden. Hierbij mag echter wederom niet uit het oog worden verloren, dat sedert medio 1951 niet slechts de deviezenreserves, doch ook de totale liquiditeiten sterk zijn toegenomen. Daar de binnenlandse bedrijvigheid en het prijspeil sedertdien niet sterk zijn gewijzigd, zal slechts een fractie van het accres der liquiditeiten uit dezen hoofde zijn gebonden. Grosso modo kan men dus stellen, dat slechts voor zover de stijging van de deviezenreserves die der liquiditeiten is te boven gegaan, een fundamentele verbetering van de externe positie is opgetreden. Op grond van een en ander is derhalve ook het verloop van de betalingsbalans zonder meer geen relevant criterium voor het beoordelen van de voor een compensatiepolitiek beschikbare speelruimte.

Hoewel omtrent de ontwikkeling der liquiditeiten in 1952, zoals eerder bleek, slechts partiële gegevens ter beschikking staan, valt aan te nemen, dat de verhouding tussen deviezenvoorraad en liquiditeiten in de loop van dit jaar is verbeterd. Dit vooral, doordat in samenhang met de overheidsfinanciering een aanzienlijke geldvernietiging optrad. Het beeld der overheidshuishouding is echter geflatteerd door de achterstand bij de militaire kasuitgaven. Bij gevolg zal de verbetering van de bedoelde relatie uit dezen hoofde alleen duurzaam kunnen zijn, voor zover het inlopen van deze achterstand niet zal leiden tot geldscheping door de Overheid. Deze laatste zou zich voordoen, indien het huidige hoge saldo van het Rijk bij de Nederlandsche Bank voor het financieren van een overschot aan uitgaven zou worden aangesproken.

De voorgaande bezwaren tegen een politiek van compenserende maatregelen vallen goeddeels weg, voor zover deze maatregelen niet door geldschepping, doch via de kapitaalmarkt worden gefinancierd. In dit geval immers worden geen nieuwe liquiditeiten gecreëerd, doch vindt slechts een activering plaats van braakliggende middelen. Men kan zelfs stellen, dat de mate, waarin de Overheid weet te lenen, min of meer als toetssteen is te beschouwen voor de al dan niet tijdelijkheid van het aanhouden der liquide middelen. Tijdelijk opgepotte middelen toch, die reeds voor andere doeleinden zijn bestemd, zullen niet mobilisabel blijken.

Wij komen derhalve tot de conclusie dat, gegeven de gebrekkige flexibiliteit van de politiek van compenserende uitgaven en de daaruit voortvloeiende risico's, het ter beperking van deze risico's aanbeveling verdient, de benodigde middelen zo veel mogelijk aan te trekken uit leningen.

Tot dusverre is alleen aandacht besteed aan de vraag, in hoeverre door maatregelen op korte termijn een verruiming van de werkgelegenheid is te bewerkstelligen. Daarnaast mag echter niet uit het oog worden verloren, dat de Nederlandse economie zich op lange termijn ziet gesteld voor de noodzaak, de dreiging op te vangen van een structurele werkloosheid uit hoofde van de uitbreiding der beroepsbevolking.

Indien men de maatregelen ter vergroting van de werkgelegenheid op korte en die op lange termijn tegenover elkaar stelt kan er weinig meningsverschil over bestaan, dat de laatste het meest fundamenteel zijn. Maatregelen ter vergroting van de werkgelegenheid op korte termijn kunnen in zoverre tevens dienstbaar zijn aan het scheppen van werkgelegenheid op lange termijn, dat een onbevredigende conjuncturele toestand bij voorbaat een rem betekent voor de industrialisatie. Anderzijds kunnen beide categorieën van maatregelen met elkaar in strijd komen, voor zover budgetaire offers ten behoeve van maatregelen op korte termijn een beschikbare budgetaire ruimte voor maatregelen op lange termijn kunnen verminderen.

Gezien de minder gunstige vooruitzichten voor het verloop der industriële investeringen gaan thans van verschillende zijden stemmen op, die pleiten voor belastingverlaging voor het bedrijfsleven. Enkele korte, niet uitputtende, opmerkingen over dit vraagstuk mogen deze beschouwing beëindigen.

Eventuele maatregelen ter verlichting van de belastingdruk zouden, zelfs bij indiening van de desbetreffende voorstellen op korte termijn, hun invloed op de kaspositie van het Rijk waarschijnlijk eerst in 1954 ten volle doen gel-

den. Met de behandeling van belastingontwerpen is namelijk onvermijdelijk enige maanden gemoeid, terwijl bij de kohierbelastingen de definitieve aanslagen (die beslissend zijn voor het verschil in kaseffect) eerst geruime tijd na het belasting- of boekjaar kunnen worden opgelegd.

Ofschoon uiteraard een beoordeling van de kasontwikkeling van het Rijk in 1954 op dit moment zeer moeilijk is, zijn er twee belangrijke ongunstige factoren, die reeds thans hun schaduw vooruitwerpen. In de eerste plaats zullen de militaire kasuitgaven, gezien de huidige grote achterstand,

dan welhaast zeker op een zeer hoog niveau liggen. In de tweede plaats zal de huurverhoging in 1954 waarschijnlijk een feit zijn geworden. Ofschoon omtrent de modaliteiten daarvan niets valt te voorspellen, is het zeer moeilijk denkbaar, dat deze niet een budgetair offer zouden inhouden.

Op grond van deze vooruitzichten zullen met het oog op de bevordering der industrialisatie wellicht selectieve maatregelen met slechts beperkt budgetair effect nog de meeste kans blijken te maken.

's-Gravenhage.

M. VAN DER MEL.

Perspectieven voor de internationale economische samenwerking en de integratie

Men schrijft ons:

In het voorgaande artikel ¹⁾ werd betoogd dat de internationale economische samenwerking in de toekomst primair gericht zal moeten zijn op het herstel en de handhaving van het dollarevenwicht. Tevens werd betoogd dat het aanbeveling zou verdienen dit door zodanige maatregelen te doen dat de landen een zekere graad van expansie en „full employment” in het binnenland zouden kunnen behouden en zich tevens een redelijke mate van vrijheid t.o.v. de buitenwereld zouden kunnen veroorloven.

Dit zou in beginsel mogelijk zijn indien een orgaan of een complex van organen zou worden ingesteld tot welks bemoeiingen onder andere zouden behoren: 1. de internationale investeringen ter verhoging van de productie van grondstoffen en voedingsmiddelen; 2. de stabilisatie van de prijzen dezer productie; 3. de verwezenlijking van een internationale clearing en het scheppen van internationale betaalmiddelen. Ten slotte zal het zich waarschijnlijk ook moeten bezighouden met de verschillende facetten van de binnenlandse economische en financiële politiek der betrokken landen, evenals de O.E.E.C. dit reeds doet.

Hoe dit orgaan of complex van organen er precies uit zal zien is in dit verband niet zo essentieel. Wel lijkt het logisch met het oog op de dollars, dat het in het kader van het Atlantisch Verdrag zou worden ingepast. In het bekende Groenboek van enkele M.S.A.-functionarissen wordt gesproken van een „Atlantic Economic Board” en een „Atlantic Commodity Board”. Hieraan zou dan bijv. een „Atlantic Clearing Union” kunnen worden toegevoegd.

Van essentieel belang bij een dergelijke organisatie is, of haar beslissingen tot stand zullen komen volgens de zgn. „samenwerkingsmethode” zoals in de O.E.E.C. en de N.A.T.O., waarbij dus alleen met algemene stemmen tot bepaalde maatregelen kan worden besloten, of dat een dergelijke organisatie op bepaalde punten ook de bevoegdheid zou moeten hebben beslissingen te nemen met een gewone of gequalificeerde meerderheid van stemmen, welke de regeringen binden.

Zeer opmerkenswaard is in dit verband dat „The Economist” welke in zijn genoemde serie artikelen ²⁾ ook enkele beschouwingen geeft over de toekomstmogelijkheden van de Atlantische samenwerking, een lans breekt voor deze tweede methode ondanks de algemeen bekende sterke Engelse afkeer van enige formele soevereiniteitsafstand. „The Economist” acht het nl. noodzakelijk dat een eventuele Atlantische Clearingunie de bevoegdheid zou hebben hardnekkige debiteurstaten bepaalde evenwichtsherstellende maatregelen voor te schrijven. Het blad

acht een dergelijke mogelijkheid onvermijdelijk als een concessie, een *quid pro quo*, tegenover de waarschijnlijk voornaamste crediteurstaat van de Unie, nl. de Verenigde Staten, teneinde te voorkomen dat men in dit land de indruk zou krijgen dat een dergelijk geldscheppend orgaan eigenlijk uitsluitend ten doel zou hebben een nieuwe bron van gratis dollars te zijn. Voor de debiteurstaten zou het bezwaar van een dergelijke stok achter de deur ruimschoots worden gecompenseerd door de voordelen van de deelneming aan een Atlantische Organisatie in het algemeen en aan de hier behandelde clearingunie in het bijzonder.

Afgezien van deze politieke concessie-overweging heeft een dergelijke mogelijkheid ook een zekere eigen logica en billijkheid. Het lijkt zeer wel aanvaardbaar dat landen, welke hardnekkig als het ware boven hun stand leven en niet in staat blijken voldoende matiging bij hun expansie te betrachten, zich een zekere internationale voorgedij moeten laten welgevalen als tegenwicht van het voordeel dat zij hebben genoten van de hun beschikbaar gestelde crediten en ter meerdere zekerheid voor de terugbetaling daarvan. Tegenover de eigen bevolking zou de betrokken regering het uitvoeren van een openlijk genomen beslissing van een internationaal orgaan beter kunnen rechtvaardigen dan wanneer zij zou toegeven aan een meestal achter de schermen uitgeoefende druk van een grote crediteurstaat.

In de E.P.U. heeft men de bevoegdheid om sterk deficitaire ledenstaten een zeker binnenlands beleid voor te schrijven nog al eens gemist. Men kan er uitsluitend tot beslissingen komen door middel van de overreding en het uitoefenen van een zekere morele druk.

Uiteindelijk zullen deze beide laatste middelen altijd het kernelement blijven van een goede internationale samenwerking, wil men werkelijk resultaten bereiken. Toch blijft de mogelijkheid alleen al van een stok achter de deur, nuttig. Hoe en wanneer van deze stok gebruik gemaakt kan worden, zou in beginsel tevoren moeten worden vastgesteld.

De grote vraag is natuurlijk, of een Atlantische samenwerking en een Atlantische Organisatie zoals hiervoor werd geschetst, een redelijke kans op verwezenlijking heeft. Rekening houdend met de noodzaak dat alleen gezamenlijke actie, waaraan ook de Verenigde Staten meedoen, het dollartekort tot een redelijke en hanteerbare proportie kan terugbrengen, lijkt inderdaad een behoorlijke kans op verwezenlijking aanwezig. Of men de mogelijkheid van meerderheidsbeslissingen zal aanvaarden lijkt twijfelachtiger. Afgezien van het verzet van Engelse zijde dat hoogstens gebroken zou kunnen worden indien Amerika deze eis ten opzichte van excessieve debiteuren als voor-

¹⁾ „Doelinden der internationale economische samenwerking” in „E.-S.B.” van 10 December 1952, blz. 944 e.v.

²⁾ „The Economist” van 22 November 1952.

waarde zou stellen voor eigen deelneming, moet de mogelijkheid niet uitgesloten worden dat de Verenigde Staten zelf tegen de invoering van dit beginsel gekant zijn. Al was het alleen maar uit een zeker emotioneel bezwaar tegen het beginsel zelf, en uit een vage angst dat men straks ook dergelijke eisen zou gaan stellen t.o.v. de crediteurstaten.

De mogelijkheid ook staten met een surplus op de betalingsbalans tot evenwichtsherstellende maatregelen te dwingen, direct of indirect, moge, als politiek volkomen irreëel, hier buiten beschouwing blijven. Perfectionisten op dit gebied mogen bedenken, dat de facto een land als de Verenigde Staten zich in de afgelopen jaren toch wel bewust is geweest, zo niet van zijn schuld, dan toch wel van zijn aansprakelijkheid voor zijn enorme crediteurspositie. De Marshall-hulp is hiervan het meest levende bewijs. Hopelijk moge een zelfde bewustzijn ook in de nieuwe aanpak van het dollarprobleem door de nieuwe Regering tot uiting komen.

Voor een land als Nederland is deze ontwikkeling van de Atlantische samenwerking van enorm belang. Ondanks onze gunstige betalingsbalans ziet onze dollarvoorziening er nog zorgelijk uit. Meedoen aan een gezamenlijke oplossing van het dollarvraagstuk in de geest zoals hier voor werd geschetst is derhalve volstrekt noodzakelijk. Binnen deze organisatie zou van Nederlandse zijde sterk de nadruk gelegd kunnen worden op de vrijheid in het internationale verkeer met het oog op de noodzaak in de toekomst onze export nog aanzienlijk te vergroten. Als klein land hebben wij bovendien alle aanleiding voorstander te zijn van een organisatie waarin bepaalde beslissingen, vooral ook op het punt van de liberalisatie, met een of andere meerderheid van stemmen genomen kunnen worden. Alleen op die manier immers zou kunnen worden voorkomen dat bepaalde grotere mogelijkheden hun eigen grens naar believen kunnen sluiten zodra zij een tekort op hun betalingsbalans krijgen.

De Europese integratie.

Bezien wij thans het Europese integratiestreven, met name in Nederland, tegen de achtergrond van deze geenszins irreëel lijkende hiervoor uiteengezette Atlantische ontwikkelingsmogelijkheden.

Het is opvallend hoezeer in Nederland de Europese integratie veel meer in het centrum van de belangstelling staat dan de Atlantische samenwerking.

Daarbij ligt in de discussie over deze integratie sterk het accent op het vrijheidsaspect hiervan, dus op de aantrekkelijkheid en het belang van de afschaffing van alle beperkingen op het gebied van het handels- en betalingsverkeer binnen Europa. Dit laatste blijkt ook weer uit de twee zojuist voor de Vereniging voor Staaathuishoudkunde uitgebrachte prae-adviezen over dit onderwerp.

Behalve uit een zeker historisch te verklaren voorkeur in ons land voor de handelsvrijheid in het algemeen, kan dit worden verklaard uit een zekere bezorgdheid voor onze thans ondervonden, en voor de toekomst nog meer gevreesde, moeilijkheden voor onze export, met name van agrarische producten.

Daarnaast erkent men wel de noodzaak van een soort federaal orgaan, maar de voorstelling omtrent de taak en de bevoegdheden van dit orgaan — op economisch gebied in elk geval — is gemeenlijk nog al vaag.

Dit centraal stellen van de vrijheid maakt dat de Nederlandse integratie-ideeën in het buitenland vaak een wat te idealistische en soms wat irreële indruk maken. Immers, zoals reeds eerder werd betoogd, rijdt de vrijheid heden ten dage in de reeks van economisch-politieke doeleinden, onmiskenbaar in de slotkoets.

De meeste Europese landen en vooral Frankrijk en Duitsland zien in een Europese integratie eerder de mogelijkheid zekere politieke aspiraties te verwezenlijken en beschou-

wen de vorming van een soort „marché unique” hoogstens als een sluitsteen. Natuurlijk worden nergens de voordelen van een dergelijke „marché unique” ontkend, te weten de mogelijkheid tot verhoging van de efficiency en de arbeidsproductiviteit, een vermindering van de verspilling van kapitaal door meer verantwoorde investeringen, en een betere internationale arbeidsverdeling. Niettemin wegen deze abstracte voordelen voor een tamelijk verre toekomst in het algemeen niet op tegen de vrees voor de sluiting van bepaalde bedrijven en de mogelijkheid van werkloosheid in bepaalde streken. Deze vrees is mede gegrond op het besef dat deze voordelen pas tot hun recht kunnen komen indien een behoorlijke mate van bewegingsmogelijkheid voor de productiefactoren arbeid en kapitaal bestaat. Een dergelijke bewegingsmogelijkheid bestaat echter onvoldoende. Zelfs indien alle beperkende voorschriften op dit gebied zouden worden opgeheven, zou deze beweging nog aanzienlijk worden belemmerd door verschillen in taal, gewoonten, zakenmentaliteit en het woningtekort.

Inmiddels houdt men de discussie slepend door brede vertogen over de noodzaak dat eerst de concurrentievoorzwaarden gelijkgeschakeld moeten worden, hetgeen natuurlijk a priori onmogelijk is en ook binnen de grenzen van een land nooit het geval is.

Ten slotte dient men te bedenken, dat een „marché unique” voor Europa onherroepelijk zou impliceren, niet alleen de coördinatie, maar de unificatie van de grote lijn van de financiële (dus incl. de begrotings- en credietpolitiek) en de economische politiek van alle deelnemende landen. Ziehier ook een factor waartoe men nog niet bereid is.

Houdt men dit in het oog, dan rijst de vraag, of in Nederland het accent van de aandacht voor en de discussie over de internationale economische samenwerking en de integratie niet wat verschoven zou moeten worden.

Het gaat er toch in de eerste plaats om internationale organen in het leven te roepen waaraan taken kunnen worden opgedragen welke beter en met meer succes in internationaal verband kunnen worden uitgevoerd dan nationaal. En biedt, in dit licht gezien, de instelling van Atlantische doelverbanden in de geest zoals hiervoor werd besproken, niet meer voordelen en meer perspectief dan een algemene economische integratie van Europa, zeker van het zgn. „Klein Europa van de Zes”?

Nog afgezien van de kans op verwezenlijking van dit laatste streven, is het zeer de vraag, of van de theoretische voordelen van een dergelijke integratie in de praktijk te zijner tijd veel merkbaar zou zijn.

De voordelen van een betere arbeidsverdeling liggen in een tamelijk ver verschiet. Prof. Verdoorns conclusies in zijn prae-advies t.a.v. het effect op langere termijn zijn, zeker voor Nederland, niet zo, dat men hier grote verwachtingen moet koesteren. Daartegenover staan nog de nadelen daarvan, vooral in den beginne, alhoewel het waarschijnlijk lijkt dat ook deze, zeker bij een enigszins geleidelijke verwezenlijking, wel eens erg zouden kunnen meevallen.

Zeker is echter dat de voordelen der hier besproken Atlantische samenwerking, vooral op korte termijn, aanmerkelijk groter kunnen zijn dan van een algemene Europese integratie. Daar komt bij dat deze integratie voor het meest acute probleem van de komende jaren, het dollartekort, vrijwel geen oplossing biedt. Tot de voortbrenging van dollarvervangende grondstoffen, bijv. graan, tabak, katoen, steenkool of machines, zal zij niet zonder meer leiden (dit vereist een speciale grondstoffenpolitiek met Amerikaanse kapitaalhelp). Ook van een exportverhoging dank zij prijsverlaging kan men nauwelijks enige verwachtingen koesteren gezien de geringe prijs-elasticiteit van de vraag naar importgoederen in de Verenigde Staten. Ten slotte lijkt ook de overweging dat de integratie Europa's

handelspolitieke positie t.o.v. Amerika en het sterlinggebied zou versterken van weinig belang. In het algemeen is dit niet noodzakelijk en in die gevallen, dat zij nuttig zou zijn, zou een eensgezind standpunt van de betrokken Europese staten een zelfde effect kunnen hebben. Voor Nederland, dat in de vrijheid en dus in een Europese „*marché unique*” zozeer een voorwaarde ziet voor zijn absoluut noodzakelijke exportexpansie, is nog de volgende overweging van belang. Behalve van de vrijheid is de export naar het buitenland ook in sterke mate afhankelijk van de welvaart en de koopkracht van andere volken. Een grote attractie van de thans in studie zijnde grondstoffeninvesteringspolitiek en ruimere credietpolitiek in Atlantisch verband is, dat hierdoor primair de welvaart in de minder ontwikkelde gebieden wordt gestimuleerd, waarvan ook onze export weer sterk kan profiteren.

Internationale doelverbanden.

Het ziet er naar uit dat de ontwikkeling op het gebied van de internationale economische samenwerking gaat in de richting van bepaalde internationale doelverbanden. Behalve voor de samenwerking in de Atlantische groep geldt dit eveneens voor de samenwerking in Europa.

Deze zgn. functionele integratie — die men eigenlijk ook nauwelijks integratie kan noemen — heeft in Europa veel meer perspectief dan de globale integratie. En hierbij moet men de functionele integratie niet zien als een weg om tot de globale integratie te geraken, maar eenvoudig als een vorm van samenwerking met een specifiek eigen doel. Bewandelt men deze weg in bepaalde sectoren van het bedrijfsleven dan zal vrijheid plus een regulerende autoriteit, een en ander op de wijze van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal, gemeenlijk het doel zijn.

Conditio sine qua non is hier dat men het allereerst over het te volgen beleid en het voordeel, zowel voor producenten als afnemers, eens is, en dus ook over de taak welke het hiervoor in te stellen orgaan moet hebben. Op het gebied van de landbouw is dit bijv. reeds duidelijk gebleken. Op het gebied van de industrie kan een dergelijke vorm van samenwerking zin hebben voor bepaalde basisindustrieën.

Vooraf voor die industrieën, welke uit een overzichtelijk aantal bedrijven bestaan, die niet tezeer afhankelijk zijn van het buitenland voor hun grondstoffenvoorziening en tevens een behoorlijke uitbreiding in de toekomst kunnen verwachten (waardoor de aanpassing van de reeds bestaande bedrijven relatief gering van betekenis kan zijn).

Men zou hier bijv. kunnen denken aan de energievoorzieningsbedrijven. Ook zou dit voor een toekomstige industrie op het gebied van de productie van atoomenergie kunnen gelden.

Behalve het scheppen van doelverbanden in bepaalde sectoren van het bedrijfsleven, kan dit ook op andere gebieden geschieden. Men denke hier bijv. aan de Europese Defensie Gemeenschap.

Het instellen van dergelijke doelverbanden kan zowel in Europees- als in Atlantisch verband zonder bezwaar naast elkaar en zelfs onafhankelijk van elkaar geschieden. De hiervoor besproken Atlantische organen hebben het grote voordeel dat in hun taak ook de oplossing van het zo essentiële dollarprobleem is verdisconteerd.

Daarnaast hebben zij echter nog een aantrekkelijkheid van geheel andere aard. Hun taak zou nl. tevens de grondslag kunnen vormen waarop geleidelijk een internationale conjunctuurpolitiek zou kunnen worden opgebouwd. Een dergelijke politiek eist een goede en zich steeds aanpassende combinatie van expansie, vrijheid en evenwicht, hetgeen ook juist de kern vormt van de taak, hiervoor toegeacht aan de Atlantische organisatie.

Het behoeft geen toelichting dat een dergelijke politiek heden ten dage onmogelijk alleen binnen Europa kan worden gevoerd, doch dat deelneming van de Verenigde Staten hieraan onmisbaar is.

Naast de mogelijkheid van exportvergroting door de vermeerdering der koopkracht vooral in de minder ontwikkelde landen alsook de kans op een zekere stabiliteit en een redelijke graad van de liberalisatie in de Atlantische landengroep, vormt ook dit laatstgenoemde perspectief van een gemeenschappelijke conjunctuurpolitiek nog een argument om in Nederland wat meer aandacht te schenken aan de mogelijkheden welke schuilen in een nauwere Atlantische samenwerking.

N.A.T.O.-perspectieven

De Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (N.A.T.O.) neemt een belangrijke plaats in onder de internationale organisaties, die in 1952 van zich hebben doen spreken; niet slechts naar betekenis, doch ook naar activiteit. In Februari jl. nam de N.A.T.O.-Raad te Lissabon belangrijke beslissingen op het gebied van de collectieve defensie-inspanning der 14 aangesloten landen. Op 15 December komt de Raad wederom op ministerieel niveau bijeen, ditmaal in het permanente hoofdkwartier te Parijs, ter bespreking van de gemaakte vorderingen, de inmiddels gerezen nieuwe problemen en de uit te stippelen richtlijnen voor het komende jaar. Na maandenlange voorbereiding door nationale delegaties in samenwerking met het N.A.T.O.-secretariaat, waarbij vaak tot diep in de nacht werd vergaderd, heeft thans de „Annual Review” een hoogtepunt bereikt¹⁾.

Het thema der Parijse conferentie.

Ondanks de publiciteit, die de conferentie omgeeft, zou het niet juist zijn, sensationele beslissingen te verwachten. De „Annual Review” is immers slechts een schakel in een voortgaand proces, waarvoor te Lissabon de grondslagen

¹⁾ Vgl. ook het artikel „Herbewapeningseconomie” in „E.-S.B.” van 27 Augustus 1952, blz. 652.

zijn gelegd. De N.A.T.O.-filosofie berust op het axioma, dat de defensieve krachtsinspanning van de groep voor elk jaar pas in concreto kan worden uitgestippeld, wanneer militaire eisen zijn afgewogen tegen economisch-financiële mogelijkheden. In deze gedachte van „reconciliatie” schuilt het geheim van het jaarlijks onderzoek: noch de militaire appreciatie van de in de koude oorlog opgesloten risico's, noch de nationale economisch-financiële mogelijkheden (en bereidwilligheden!) om defensielasten te dragen, zijn vaststaande grootheden; de assumpties, waarop de N.A.T.O.-plannen berusten, dienen dus periodiek te worden getoetst.

Het is dit proces van toetsing en aanpassing, van periodieke zelfcritiek, dat de N.A.T.O.-Raad thans voor 'de eerste maal bezighoudt. Op concrete punten van het ter tafel liggend rapport kan hier niet worden ingegaan; het is niet voor publicatie bestemd. Boeiender ook is een poging om de huidige werkzaamheden van de N.A.T.O. in ruimer verband te bezien.

Noodzaak en problemen der reconciliatie.

In de eerste plaats worde gesteld, dat de N.A.T.O. blijkens het reconciliatieprincipe beseft, dat de koude oorlog op alle fronten moet worden gevoerd. De uit zuiver

militair oogpunt gewent te achten krachtsinspanning is voor de N.A.T.O. nimmer critiekloos aanvaardbaar. Ook een gezond economisch-financieel bestel is in de koude oorlog onderdeel der weerbaarheid. „The Economist” heeft op onovertrefbare wijze²⁾ de economische gevaren geschetst, die in de koude oorlog liggen opgesloten. De verhoging van het militaire weerstandsvermogen mag het economisch weerstandsvermogen niet ondermijnen; de ene hand moet wel degelijk weten, wat de andere doet.

Het is echter aan geen twijfel onderhevig, dat praktische toepassing der reconciliatiegedachte vele problemen met zich brengt, ongeacht zelfs de omstandigheid, dat in alle internationale discussies politieke overwegingen de diverse landen leiden tot het hanteren van argumenten, die het gebruik van de rekenlineaal in hoge mate compliceren. De kwestie is, dat een harmonische versmelting moet worden bereikt van twee reeksen van gegevens, waarvan de een *a priori*, de ander slechts *a posteriori* is vast te stellen: militaire plannen zijn pas reëel, wanneer zij minstens drie jaren in de toekomst zien (productie van zwaar materieel en aanleg van vliegvelden e.d. als „long lead items”!), terwijl het economisch vermogen om dergelijke lasten te dragen (ontwikkeling van het nationaal product, van de betalingsbalans etc.) pas achteraf met een zekere mate van realisme kan worden vastgesteld. Tot welke problemen een miskenning van deze waarheid aanleiding kan geven, bewijst de recente geschiedenis: het uitbreken van het Koreaanse conflict leidde tot een versnelde, doch ongecoördineerde herbewapeningsactiviteit, met name tot uiting komend in een hausse op de grondstoffenmarkten, die in tweede aanleg West-Europa's weerstandsvermogen heeft verzwakt.

Oplossing van het dilemma.

De N.A.T.O. tracht de tegenstrijdigheid, die in de reconciliatiegedachte ligt opgesloten, te ondervangen door te streven naar afstemming van de militaire planning op *prognoses* der leden-landen omtrent hun economische situatie. Deze prognoses worden door de Organisatie uiteraard kritisch bestudeerd, en hoewel de nationaal-economische draagkracht nimmer geheel objectief is vast te stellen, wordt aldus toch bruikbaar inzicht verkregen.

De onzekerheden van de toekomst worden echter niet weggenomen. Een redelijke oplossing van het reconciliatieprobleem is pas mogelijk, wanneer men bereid is, de gedachte van een *rechtstreeks* en *direct* verband tussen militaire wensen en economisch-financiële kansen op verwerkelijking daarvan te laten varen. Het zou téveel gevegd zijn de militaire krachtsinspanning van de groep te willen doen afhangen van de *in werkelijkheid* te verwachten economische draagkracht, precies tot in alle onderdelen bepaald; voor de hand ligt veeleer, deze inspanning te baseren op de met redelijke zekerheid te verwachten „gemiddelde” draagkracht over een aantal jaren. Dat wil zeggen: een realistisch militair programma is slechts op te stellen, indien men de economische fluctuaties, waaraan de wereldeconomie nu eenmaal nog steeds onderhevig is, in de berekening meetelt en incalculeert.

In middeleeuwse militaire termen: de boog moet niet te strak worden gespannen. Wil men de jaarlijkse militaire uitgaven als een verzekeringspremie zien, dan geldt ook

hier, dat de hoogte der premie moet zijn afgestemd op het inkomen, dat de verzekeringnemer over een aantal jaren gemiddeld kan verwachten.

Risico's van de militaire opbouw.

Zoals bij alle economische vraagstukken snijdt ook hier het mes aan twee kanten. De economische situatie van elk N.A.T.O.-land wordt door de eigen militaire krachtsinspanning, en die van partners, mede bepaald; de interdependentie tussen de grootheden, waarmede de N.A.T.O. te rekenen heeft, is zonneklaar.

Echter: reconciliatie blijft desondanks doenlijk, mits de mogelijke economische consequenties van de militaire opbouw duidelijk worden onderkend. Op twee aspecten moge hier in het bijzonder worden gewezen.

Het eerste is het vraagstuk van de militaire afschrijving en vervanging. Naar analogie met het bedrijfsleven dient iedere militaire opbouw rekening te houden met de noodzaak, voorzieningen te treffen voor althans de instandhouding (en, waar mogelijk, kwalitatieve verbetering) van het eenmaal opgebouwde apparaat. Dit betekent, dat in de budgetaire politiek der N.A.T.O.-landen nu reeds rekening moet worden gehouden met de consequenties, die de legeropbouw voor de begrotingen in latere jaren zal hebben. Aldus blijkt nogmaals, dat een helder oordeel over economisch-financiële implicaties bij het uitwerken van militaire plannen gewent is. Elk militair opbouwplan, zelfs indien het op redelijk korte termijn binnen de grenzen der economische draagkracht ligt, dient voor de verdere toekomst op mogelijke financiële consequenties te worden getoetst.

Het tweede aspect is de te verwachten daling der Amerikaanse economische en militaire hulpverlening. Voorshands wordt de militaire inspanning der Europese N.A.T.O.-landen nog geschraagd door Amerikaanse leveranties van materieel („end item”-hulp), door „off shore procurement” e.d. De mate, waarin dit in komende jaren het geval zal blijven, is onzeker; men dient echter rekening te houden met de noodzaak, dat de Europese partners in de alliantie op den duur hun materieelbehoefte in meerdere mate uit eigen middelen zullen moeten dekken dan tot nu toe. Ook op dit punt draagt de militaire opbouw een autonome economische verstoringmogelijkheid in zich, die op dit moment reeds moet worden ingecalculeerd, niet alleen budgetair, maar ook uit betalingsbalansoogpunt.

Perspectief.

Het bovenstaande geeft een indruk van de vraagstukken, die de N.A.T.O. op haar weg ontmoet en die zij — hoezeer concrete zaken momenteel de aandacht vragen — niet kan ontlopen. Zij heeft er trouwens niet voor terug te schrikken, aangezien zij niet alleen staat. Ook op andere niveau's leeft de overtuiging, dat alles moet worden gedaan om een dynamische economische ontplooiing der Westerse wereld — basis voor iedere gezonde defensie-opbouw — te bevorderen. De afloop van het Marshall-plan liet het dollarprobleem bestaan. Met de conferentie van het Britse Gemenebest, de nu reeds koortsachtige activiteit van de nieuwe President van de Verenigde Staten en met het Vierde Rapport der O.E.E.S. staat het opnieuw op de helling. De N.A.T.O. is slechts één, doch een zeer belangrijk aspect van de wil van het Westen om de koude oorlog niet te verliezen.

Parijs, 12 December 1952.

J. H. L.

²⁾ In een artikel „Stalins operational orders”, 11 October 1952, blz. 71.

Landbouwproblemen in de Sowjetunie

Onlangs werd in een van de grote provinciesteden in de buurt van Moskou een nieuw toneelstuk opgevoerd; „Nieuwe tijden” geheten. Het speelde in een collectief landbouwbedrijf uit dezelfde buurt. Hoofdpersoon was

de voorzitter van de kolchoz, Agafonow. Twintig jaar is hij voorzitter; de kolchozboeren zijn trots op hem, in de kranten wordt hij in de hoogte gestoken. Maar zelf voelt hij zich niet op zijn gemak. De kleine coöperatie, waarin

hij begonnen is, is nu een uitgestrekt bedrijf geworden, met een vergevorderde techniek. Steeds meer begint Agafonow te gevoelen, dat hij te weinig kennis en ontwikkeling heeft om de leiding aan te kunnen. Voor zijn plan om af te treden en zelf alsnog te gaan studeren, vindt hij bij de zijnen weinig begrip. Maar op zijn eentje overwint hij trots en eigenliefde en overtuigt de jonge agroom Soechow, dat deze de leiding moet overnemen.

Dat was niet zo maar een stuk. Het was een stuk propaganda, in het kader van een nog niet zo lang geleden ingetreden nieuwe fase in de landbouwpolitiek, een politiek, die niet alleen op het niveau van de kolchozvoorzitter problemen gesteld heeft, maar ook heeft meegebracht, dat iemand als Andrejew, die jarenlang in het Politbureau de hoogste leiding van de landbouwaangelegenheden gehad heeft, het veld heeft moeten ruimen.

In de ontwikkeling van het collectieve landbouwbedrijf is van begin af aan een belangrijke taak toegewezen aan de zgn. permanente productiebrigade, georganiseerde arbeidsgroepen binnen de kolchoz, die tot taak gekregen hebben om van een bepaalde uitgestrektheid grond hoge en bestendige oogsten te verkrijgen met toepassing van de nieuwste landbouwtechniek en een rationeel gebruik zowel van de productiemiddelen als van de beschikbare arbeidskrachten.

Reeds sedert de eerste tijd van de collectivisatie van de landbouw, maar eerst recht na de tweede wereldoorlog werd de ontwikkeling van de productiebrigade als grondvorm van de organisatie van de coöperatieve arbeid op alle manieren aangemoedigd. Van de permanente productiebrigade werd niet alleen een verhoging van de productiviteit van de arbeid en een stijging van de opbrengst per ha verwacht, maar zij zou ook „onbegrensd" mogelijkheden openen voor de toepassing op grote schaal van een machinetechniek, voor het aanmoedigen van het eigen initiatief der kolchozboeren en de versteviging van het collectieve bedrijf. De kolchozboeren moesten op die manier leren de particuliere en gemeenschapsbelangen op een juiste manier te combineren. De kolchozbesturen moesten er voor zorgen, dat de brigades een bepaalde oppervlakte grond toegewezen kregen voor een termijn van tenminste een volledige vruchtwisseling, verder voldoende grasland, trekvee, landbouwmachines, transportmiddelen en de nodige gebouwen. Gewaakt moest worden tegen verloop van de brigades.

Met name in de oorlogsjaren is het echter een toenemend gebruik geworden van de brigades zgn. schakels, kleinere organisatiecellen, af te splitsen of ook wel binnen de brigades deze een zelfstandige functie te geven. Aangenomen kan worden, dat dit verband hield met het gebrek aan landbouwmachines, waarmee de landbouw te kampen kreeg. Voor zover zich van deze afstand laat beoordelen, had Andrejew deze ontwikkeling begunstigd, die ook in de eerste jaren na de oorlog verder ging. Op een ogenblik ontstond daartegen echter verzet, onder leiding van een ander vooraanstaand lid van het Politbureau, Chroesjtsjew. In 1950 merkte de Prawda op, dat de gevolgde lijn inging tegen de mechanisatie van de landbouw, een hoogproductief gebruik van tractoren, combines en andere ingewikkelde landbouwmachines en werktuigen verhinderde en neerkwam op een versnippering van het grote collectieve bedrijf in kleine productiecellen en een terugkeer van een gevorderde techniek tot de geïsoleerde handenarbeid. Met name bij de vergaand gemechaniseerde graanverbouw remde de schakel de vooruitgang van de techniek en ging regelrecht in tegen de belangen van een organisatorische en economische versteviging van de kolchozen.

Het was nog wat anders bij sommige technische culturess. Bij de verbouw van suikerbieten, groenten en andere dergelijke gewassen kon, zolang deze onvoldoende ge-

mechaniseerd was, de schakel binnen de brigade een nuttige functie hebben, maar ook dan moest hij als onverbreekelijk onderdeel van de brigade geheel aan de brigade-leider ondergeschikt blijven.

In de graanstreken is de brigade, berekend naar de behoeften van de oogstperiode, 50-55 man sterk en wanneer het dorsen er bij inbegrepen is, 70-75 man. Waar suikerbieten verbouwd worden, zijn de brigades 80-85 man sterk, in de vlasstreken 52-60 man.

De richting-Chroesjtsjew bepleitte niet slechts, dat de „schakel"-organisatie zou worden onderdrukt en alle aandacht zou worden geconcentreerd op de ontwikkeling van de productiebrigade. Zij achtte het ook in het belang van de productie, dat de bestaande kolchozen, met het oog op de verder gaande mechanisatie, door aaneensluiting vergroot zouden worden. Min of meer als proefballon werd toen ook het denkbeeld geopperd, om de bevolking van deze vergrote kolchozen op de duur in ware landbouwsteden, „agrorods" bijeen te brengen, uit overweging, dat op die manier o.a. beter in de culturele behoeften van de plattlandsbevolking zou kunnen worden voorzien en de tegenstelling tussen stedelijke en plattlandsbevolking zou kunnen worden opgeheven.

Het laatste voorstel stuitte op nog al wat tegenstand. Ook op het onlangs gehouden XIXde congres van de Communistische partij van de Sowjetunie heeft Malenkow het een fout genoemd om de concentratie van de bestaande dorpen in grote kolchoznederzettingen te willen forceren en het als een eerste opgave ter versterking van het collectieve landbouwbedrijf te zien de oude kolchozgebouwen en boerenwoningen voor afbraak prijs te geven en elders „agrorods" te gaan bouwen. Niet de gebruiksbehoeften van het collectieve landbouwbedrijf, de inrichting van de samenleving in de kolchozen, kwam in de eerste plaats, maar de productieve taak. Eerst wanneer deze naar wens was opgelost, kon ook in de overige behoeften worden voorzien.

In dat verband maakte Malenkow er ook bezwaar tegen, dat in vele kolchozen (en ook in de staatslandbouwbedrijven, de sowchozen) te veel plaats werd ingeruimd aan nevenbedrijven, als steenbakkerijen, dakpanfabricage enz. Alle aandacht moest geconcentreerd blijven op de ontwikkeling van een veelsortige landbouwproductie: graan, katoen, suikerbieten, vlas, aardappelen, vlees, melk, eieren, wol, groenten, fruit, thee enz. Bouwmaterialen e.d. konden en moesten de staatsindustrie en industriële coöperaties goedkoper leveren dan de kol- en sowchozen ze zelf konden vervaardigen.

De samenvoeging van de kolchozen is echter in korte tijd een heel eind tot stand gebracht. Daaromtrent heeft Malenkow meegedeeld, dat het aantal kolchozen, dat op 1 Januari 1950 nog 254.000 bedroeg, thans tot 97.000 geslonken is. In dat verband merkte Benediktow, de Minister van Landbouw van de Sowjetunie, echter in een artikel in de Prawda op, dat tot dusver de aanwijzing van de partij, dat specialisten voor de leidende arbeid in de kolchozen moesten worden bestemd, maar zwak was opgevolgd. Dan wordt het ook duidelijk, met welk doel het bovengenoemd toneelstuk „Nieuwe tijden" geschreven en ten tonele gebracht werd.

Wat nu de productiebrigades betreft: Malenkow kernerde er op het XIXde partijcongres nog eens aan, hoe „sommige leidende functionarissen" de foutieve lijn gevolgd hadden van de aanmoediging van de „geïsoleerde schakels" en de liquidatie van de productiebrigades, een lijn, die in feite tegen de mechanisatie van de graanverbouw gericht was en tot een verzwakking van de kolchozen leidde. Intussen was veel gedaan om de organisatie van de arbeid te verbeteren en de productiebrigade te versterken, maar er bleven nog steeds aanzienlijke tekortkomingen. In vele kolchozen hadden de productiebrigades

nog geen permanente samenstelling; er waren ook niet altijd bepaalde productiemiddelen aan toegewezen, wat een slechte verzorging van de machines in de hand werkte; gebrekkige organisatie liet veel werktijd verloren gaan. Daar moest verbetering in komen. O.a. moest een meer progressief stelsel van verdeling van inkomsten worden ingevoerd, waardoor het aandeel der leden naar het aantal dagtaken, dat zij op hun rekening hadden, rechtstreeks afhankelijk werd gemaakt van de reële productie van de brigade enz., waartoe zij behoorden.

Omtrent de mechanisatie van de landbouw deelde Malenkow nog mede, dat in de jaren na de oorlog het machine- en tractorenpark was aangevuld met een groot aantal nieuwe, verbeterde rupsbandtractoren met Diesel-aandrijving, rijdende combines, maaimachines, suikerbiet- en vlascombines, katoenoogst- en andere machines. De capaciteit van het tractorenpark was in vergelijking met vóór de oorlog met 59 pCt toegenomen, die van combines met 51 pCt. Vele nieuwe machines had de landbouw ter beschikking gekregen voor de mechanisatie van de arbeidsintensieve werkzaamheden in de veeteelt. Sedert de oorlog zijn 1.546 nieuwe machine-, tractor-, bosbescherms-, weideverbeterings- en machineveeteeltstations opgericht; in totaal bedraagt het aantal van deze stations thans 8.939. In de laatste paar jaren heeft de landbouw de beschikking gekregen over 160 nieuwe typen en merken landbouwmachines. Een der sprekers op het XIXde partijcongres vertelde van een kolchoz, die thans over een graanzuiveringsaggregaat beschikte, dat 360 ton graan per etmaal verwerkte; een andere had de beschikking over een rijdende transporteur-graanverlader, die in drie minuten drie ton graan verlaadde.

Wat de Koeban betrof, vertelde dezelfde spreker, dat ploegen en zaaien nu voor 100 pCt is gemechaniseerd, het oogsten van halmvruchten en zonnebloemzaden voor 99-100 pCt, het onderhoud van de cultures, waarvoor gewied moet worden, voor 96 pCt, het grasmaaien voor 90 pCt, de veevoederverwerking voor 70 pCt. De complexe mechanisatie van alle bewerkingen van het graan op de deel was in hoofdzaak voltooid. Duizenden gewone kolchoz-boeren hadden het ontwikkelingspeil van ingenieurs en technici bereikt. Een nog verdere doorvoering van de mechanisatie zou het mogelijk maken de termijnen voor een aantal landbouwwerkzaamheden te verkorten, het werk van de kolchozboeren te verlichten en (alleen in de Koeban) 40.000 boeren vrijmaken voor andere noodzakelijke landbouwwerkzaamheden.

Volgens Benediktow heeft de Sowjetunie wat het peil van mechanisatie van de landbouw betreft de Verenigde Staten en andere kapitalistische landen achter zich gelaten. Maar de toenemende eisen, welke de landbouw gesteld worden, maken het noodzakelijk, dat zij nog hoger wordt opgevoerd. „Zonder overdrijving kan worden gezegd”, aldus de Minister van Landbouw, „dat thans alles in hoofdzaak afhangt van ons vermogen om een juist gebruik te maken van de rijke techniek, van onze voortdurende zorg voor de mechanisatie van alle arbeidsintensieve processen in de landbouw”.

De richtlijnen voor het thans lopende vijfde vijfjarenplan willen, dat tegen 1955 de mechanisatie van de veldarbeid in de kolchozen voltooid wordt en de mechanisatie van de arbeidsintensieve werkzaamheden in de veeteelt, groente- en fruitteelt, alsmede de werkzaamheden voor het transport, het laden en lossen van landbouwproducten, voor bevoeiing, drooglegging en melioratie in ruime omvang tot ontwikkeling wordt gebracht.

Op het programma staat verdere uitbreiding van de bosbescherming in het steppe- en woud-steppegebied, niet slechts in het Europese deel van de Sowjetunie, gelijk onder het vierde vijfjaarsplan, maar thans ook in Siberië; verder maatregelen tot verbetering van de bebossing, met

het oog op de bestrijding van de erosie van de bodem; de bebossing van zandstreken, de aanleg van bossen voor exploitatiedoeleinden, van groene stroken om steden en industriecentra en langs de oevers van rivieren, kanalen en waterreservoirs. In de kolchozen en sowchozen zal gedurende dit vijfjarenplan 2,5 mln ha beschermend bos worden aangeplant en een even grote oppervlakte staatsbossen.

Grote aandacht wordt gevraagd voor een doeltreffend gebruik van bevoeide en drooggelegde gronden. Algemeen zal worden overgegaan op een nieuw systeem van bevoeiing met behulp van tijdelijke bevoeiingskanalen in plaats van permanente. Volgens Malenkow maakt dit het mogelijk de bevoeiingsgronden en het bevoeiingswater vollediger te gebruiken en schept het ook betere voorwaarden voor de mechanisatie van de bevoeiingslandbouw. Tegen 1955 moet deze overgang overal zijn beslag gekregen hebben.

In de eerste plaats komt de aanleg van bevoeiings- en bewateringsstelsels met gebruikmaking van de elektrische energie van de nieuwe hydro-electrische centrale bij Koebysjew en in de zone van het nieuwe Wolga-Donscheepvaartkanaal. Verder zal worden overgegaan tot de aanleg van dergelijke stelsels in de zone van de hydro-electrische centrale van Stalingrad, het Hoofdkanaal in Toerkmenistan en de Zuid-Oekraïne en Noord-Krimse kanalen. Een begin zal gemaakt worden met de bevoeiingswerkzaamheden in de steppe van Koeloëdin. Op vele andere plaatsen zullen reeds begonnen werkzaamheden worden voortgezet. Het park excavateurs, dat de landbouw ter beschikking staat, is sedert 1940 bijna verachtvoudigd.

Aanmerkelijke uitbreiding zal worden gegeven aan de droogleggingswerkzaamheden in de Wit-Russische en de Oekraïense republiek, in de eerste plaats in de Polesische laagvlakte, verder in de Oostzeelands, in het gebied van de zwarte aarde en in de steppe van Barabinsk.

De in cultuur gebrachte oppervlakte was in 1952 5,3 mln ha groter dan vóór de oorlog, toen zij (in 1940) 151,1 mln ha bedroeg. In 1948 was de graanproductie weer op het peil van voor de oorlog. In 1913 bedroeg de bruto-graanproductie 4-5 mrd poed (65,5-82 mln ton) in 1940 7,3 mrd (119,6 mln ton). Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek der Sowjetunie bedraagt de opbrengst dit jaar 8 mrd poed (131 mln ton), of wel 600 mln poed (9,9 mln ton) meer dan verleden jaar. Tegen 1955 moet de opbrengst met 40-50 pCt gestegen zijn (die van tarwe met 55-65 pCt). Malenkow heeft verklaard, dat „het graanprobleem, dat vroeger een zeer scherp en ernstig probleem geacht werd, zodoende met succes is opgelost, definitief en voor goed”. Mikojan, de figuur, die met de bijzondere zorg voor de verbruikersbelangen belast is, heeft in dit verband nog meegedeeld, dat het gebruik van het zwarte roggebod, dat in Rusland algemeen is, door dat van tarwebrood zal worden verdrongen.

Nu de bezaaide oppervlakte het peil van vóór de oorlog heeft bereikt en overtroffen, aldus Malenkow, is de enig juiste weg naar een verdere vergroting van de landbouwproductie een verdere verhoging van de opbrengst per ha.

Voor katoen is een verdere stijging van de totale opbrengst onder het vijfde vijfjarenplan met 55-65 pCt geraamd, voor vlas met 40-50 pCt, voor suikerbieten met 65-70 pCt en voor zonnebloemen met 50-60 pCt. Wat de opbrengst per ha betreft, zijn voor de voornaamste landbouwdistricten gedetailleerde streefcijfers opgesteld, die voor granen variëren van 14-15 centenaar in het Wolgagebied tot 30-34 centenaar voor de geïrrigeerde gronden van de Zuidelijke Oekraïne, Noord- en Trans-Kaukasië en het centrale gebied van de zwarte aarde.

De veeteelt is, zeide Malenkow nog, in de jaren na de oorlog, in verband met de successen op het gebied van de landbouw, nu „het centrale probleem” voor partij en

staat geworden. In 1948 had de rundveestapel weer het peil van 1940 bereikt, voor schapen in 1950, voor varkens in de loop van dit jaar. De kolchozveestapel, tezamen met die van de sowchozen, vormt nu het grootste percentage van de totale veestapel (de kolchozboeren hebben immers bepaalde rechten om een aantal stuks groot en klein vee in particuliere eigendom te hebben) en munt ook uit wat productiviteit betreft. De globale en marktproductie van vlees, melk, boter, eieren, wol en huiden overtreft die van vóór de oorlog. De hoofdtaak blijft vermeerdering van de gecollectiviseerde veestapel van kol- en sowchozen en aanzienlijke verhoging van de productiviteit.

Om de melkproductie te verhogen, zal het boxensysteem in de stallen worden ingevoerd, dit overigens naar gelang van de plaatselijke omstandigheden. In tal van streken zullen maatregelen genomen worden om geschikte weidegronden voor grote en zeer grote schaapskudden te verkrijgen. In Midden-Azië en Kazachstan zal door middel van plaatselijke bewatering en het graven van artesische putten voor voldoende wei- en hooiland gezorgd worden, opdat geleidelijk een einde kan worden gemaakt aan de veetrekken over grote afstand.

Voor de staatslandbouwbedrijven is de eerste taak de verhoging van de marktproductie, allereerst van tarwe, fijne en middelsoort wol en vlees en de voorziening van de kolchozveeteelt met stamboekfokvee. Een aanzienlijke uitbreiding wordt geraamd voor de oppervlakte, bestemd voor de verbouw van veevoeder. De meest arbeidsintensieve werkzaamheden moeten complex gemechaniseerd worden.

De staatsinvesteringen ten behoeve van de landbouw zullen, in vergelijking met het vierde vijfjarenplan, in de jaren 1951-'55 ruim verdubbeld worden, die voor irrigatie en melioratie verviervoudigd.

Rotterdam.

Mr J. HUIJTS.

INGEZONDEN STUK

Het reële beschikbare inkomen van enkele sociale groepen in Nederland

Dr A. M. F. Smulders te Scheveningen schrijft ons:

Onder bovenstaande titel publiceerde de heer J. C. Wijnmaalen een artikel in Economisch-Statistische Berichten van 12 November 1952, waarin o.a. een benadering wordt gemaakt van de reële beschikbare inkomens per zelfstandige en per loontrekkende. Deze benadering is, blijkens de mededeling van de schrijver, gebaseerd op zijn artikel van 25 Juli 1951 in dit weekblad, in welk artikel uit de „primaire” inkomensverdeling met behulp van een stelsel van inkomensoverdrachten de „secundaire” verdeling van het nationale inkomen werd afgeleid. De aldus gevonden cijfers van het „secundaire” inkomen gaven het voor besteding beschikbare inkomen in lopende prijzen per inkomensgroep weer. Om nu tot het reële beschikbare inkomen per beroepsbeoefenaar te geraken zijn in het recente artikel het verloop der afzonderlijke aantallen beroepsbeoefenaars, alsmede de prijsbeweging van het gezinsverbruik en van de investeringsgoederen in berekening gebracht. Deze bewerkingen resulteren in een vergelijkend overzicht van de reële beschikbare inkomens per loontrekkende en per zelfstandige voor de jaren 1929, 1938 en 1947 t/m 1951 (tabel VI op blz. 869).

Het is op zichzelf een nuttig werk om op deze wijze inkomensvergelijkingen over een aantal jaren te beproeven. Wanneer men op grond hiervan inkomensverschiuvingen wil gaan beoordelen, is het evenwel nodig de beperkingen van het geconstrueerde cijfermateriaal goed in het oog te houden. Zo is bij de vaststelling van de

inkomensoverdrachten voor een belangrijk gedeelte gebruik gemaakt van ramingen, hetgeen betekent, dat de „secundaire” inkomensverdeling in betrouwbaarheids-waarde onderdoet voor de „primaire” inkomensverdeling, zoals deze door het Centraal Bureau voor de Statistiek kan worden vastgesteld. Dat dergelijke ramingen wel eens voor herziening vatbaar zijn blijkt bijv. hieruit, dat de heer Wijnmaalen de belastingafdragingen der zelfstandigen in de jaren 1947 t/m 1950 in zijn tweede artikel niet minder dan 10 tot 14 pCt hoger aanneemt dan hij in zijn eerste artikel had gedaan. Maar ook wanneer men de aldus verkregen cijferopstellingen als de best mogelijke zou beschouwen, moet bij het trekken van conclusies de uiterste voorzichtigheid aan de dag worden gelegd.

Op dit punt schieten de beschouwingen van de heer Wijnmaalen ernstig tekort. Dat verschillende van zijn conclusies in geen verhouding staan tot hetgeen uit zijn cijfervergelijkingen kan geconcludeerd worden, is op eenvoudige wijze aan te tonen. Vatten wij hiertoe tabel VI als volgt samen:

TABEL VIa.

Reële beschikbare inkomens van zelfstandigen en loontrekkers van het inkomen verdiend in bedrijven
(1938 = 100)

	1929	1938	1947	1948	1949	1950	1951
Reël beschikbaar per zelfstandige	133	100	106	121	126	129	125
Reël beschikbaar per loontrekkende	93	100	110	112	108	105	99
Reël beschikbaar per beroepsbeoefenaar ..	109	100	106	112	114	112	106

Nadat de schrijver eerst 1938, respectievelijk 1947 als uitgangspunt neemt en nauwkeurig aangeeft met hoeveel procent het reële beschikbare inkomen per zelfstandige, per loontrekkende en per beroepsbeoefenaar in 1951 is af- of toegenomen, neemt hij vervolgens 1929 als uitgangspunt, echter zonder hier de stijgings- of dalingspercentages te noemen, hoewel juist deze relevant zijn. Hij stelt in zijn derde conclusie: „Vergelijkt men de uitkomsten met het hoogconjunctuurjaar 1929, dan blijkt, dat de zelfstandigen dit punt nog niet hebben bereikt en dat de groep loontrekkers iets boven het reële beschikbare inkomen van 1929 uitkomt”¹⁾. Hoe vreemd deze afzwakking is blijkt, wanneer de stijgings- of dalingspercentages wél worden genoemd. Uit de cijfers van de heer Wijnmaalen volgt namelijk, dat het reële beschikbare inkomen per loontrekkende van 1929 op 1951 met 6,5 pCt is gestegen en het reële beschikbare inkomen per zelfstandige met 6 pCt is gedaald. Duidelijkheidshalve kan dit gedemonstreerd worden door de cijfers nog eens weer te geven met als basis 1929 = 100:

TABEL VIb.

Reële beschikbare inkomens van zelfstandigen en loontrekkers van het inkomen verdiend in bedrijven
(1929 = 100)

	1929	1938	1947	1948	1949	1950	1951
Reël beschikbaar per zelfstandige	100	75	80	91	95	97	94
Reël beschikbaar per loontrekkende	100	108	118	120	116	113	106
Reël beschikbaar per beroepsbeoefenaar ..	100	92	97	103	105	103	97

Uit deze cijfers blijkt tevens, dat het reële beschikbare inkomen per loontrekkende in 1938 ruimschoots hoger ligt dan in 1929. Wanneer in plaats van het top-haussejaar 1929 het gemiddelde over de jaren 1925 t/m 1929 als basis was genomen, zou deze stijging nog groter blijken te zijn. Het reële inkomen per loontrekkende lag namelijk in de haussejaren onder het gemiddelde der conjunctuurschommeling en bereikte zijn maximum in de depressie-

¹⁾ Cursivering van mij. A. S.

jaren, die gekenmerkt waren door een diepe val van het reële inkomen per zelfstandige, zoals elders uitvoerig is aangetoond²⁾. In het late depressiejaar 1938 lag het reële inkomen per loontrekkende boven het gemiddelde van een gehele conjunctuurschommeling, zoals die van 1925-1937, terwijl ten aanzien van het reële inkomen per zelfstandige het tegengestelde het geval was. Het is derhalve moeilijk te begrijpen waarom de schrijver juist aan het — economisch gezien — willekeurige jaar 1938 de voorkeur geeft als basisjaar. Als vergelijkingsbasis voor de jaren 1947 t/m 1951 komen, gezien de conjuncturele situatie, de jaren 1925 t/m 1929 uiteraard veel eerder in aanmerking.

Even raadselachtig is het, waarom de heer Wijnmaalen in zijn conclusies de aandacht toespitst op 1951, voor welk jaar in sterkere mate op ramingen moest worden afgegaan dan met betrekking tot de voorafgaande jaren nodig was. Het jaar 1950 geeft, vergeleken met 1938 alles behalve een achteruitgang van het reële beschikbare inkomen per loontrekkende te zien. Het jaar 1949 (het laatste, waarvoor een *definitieve* Nationale Jaarrekening bestaat) geeft een vooruitgang te zien van 8 pCt; vergeleken met 1929 belooft deze vooruitgang zelfs 16 pCt. Het heeft de schijn, dat de begeerte naar een meer spectaculair resultaat in het belang van de loontrekkers bij de schrijver heeft opgewogen tegen de vrees voor een geaccumuleerde foutenmarge.

De beperkingen, die de heer Wijnmaalen zich heeft opgelegd bij de keuze van de jaren, waaraan hij in hoofdzaak aandacht schenkt hebben hem vermoedelijk ook geleid tot de merkwaardige vierde conclusie: „*Alhoewel er in de afgelopen jaren verschillende loonsverhogingen hebben plaats gevonden, lijkt aan de hand van de cijfers uit tabel VI de conclusie gerechtvaardigd, dat deze verhogingen slechts hebben gediend voor de in de loop der tijd ontstane prijsstijgingen, doch niet voor de verhoogde productiviteit der loontrekkenden*”. Deze passage wijst niet alleen op de, boven reeds gesignaleerde, onjuiste beoordeling van het verloop van het reële beschikbare inkomen per loontrekkende, maar berust bovendien op de onjuiste veronderstelling dat de ontwikkeling in de productiviteit der loontrekkers meetbaar zou zijn. Daar het vaststaat, dat het statistisch niet mogelijk is om de ontwikkeling daarvan te meten, is het geheel onduidelijk waarom de schrijver hier een stijgend verloop heeft aangenomen.

Mocht de schrijver het slachtoffer zijn van onjuist woordgebruik en de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit (productie per werknemer) bedoelen, dan heeft hij in zijn conclusie uit het oog verloren, dat op grond van de statistische gegevens aangenomen moet worden, dat de reële lonen nog steeds een voorsprong in ontwikkeling hebben bij de arbeidsproductiviteit, vergeleken met 1938 of vroegere jaren.

Terwijl de cijferopstellingen van de heer Wijnmaalen na verificatie en correctie van de zijde van het C.B.S. wellicht van nut kunnen zijn voor historische vergelijking der reële inkomens, moet worden vastgesteld, dat de schrijver zich op grond van de thans gegeven cijfers gevolgtrekkingen heeft veroorloofd, welke klaarblijkelijk niet te verantwoorden zijn. Om deze reden zouden zijn beschouwingen gemakkelijk aanleiding kunnen worden tot verwarring bij de loonpolitieke discussies, waarbij immers de aandacht steeds scherp gericht is op de positie van de loontrekkers in de inkomensverdeling. Dit te voorkomen is het doel van ons kritisch commentaar.

Naschrift.

Gaarne maak ik van de mij door de redactie geboden gelegenheid gebruik enige kanttekeningen te plaatsen bij de kritische beschouwingen van Dr A. M. F. Smulders op

¹⁾ „Inkomensverdeling en werkgelegenheid”, DI XV van de *Capita Selecta* der Economie, Leiden 1952, Hoofdstuk III.

mijn artikel „Het reële beschikbare inkomen van enkele sociale groepen in Nederland”.

Vooraf zij evenwel opgemerkt, dat ik mij hierbij wil beperken tot de zakelijke opmerkingen van mijn criticus.

De door Dr Smulders naar voren gebrachte kritiek concentreert zich uitsluitend op detailpunten, doch tast de essentie van mijn betoog — nl. de snelle teruggang van het reële beschikbare inkomen van loontrekkers na de oorlog — niet aan. Het is immers de ontwikkeling in de verdeling van de inkomens na de oorlog, die in mijn artikel centraal wordt gesteld. Een vergelijking met de jaren 1929 en 1938 is in dit verband gezien wel interessant, echter niet relevant.

Indien Dr Smulders in zijn proefschrift¹⁾ — hetgeen hij ter motivering van zijn kritiek aanhaalt — niet slechts was uitgegaan van de primaire verdeling van het totale nationale inkomen, maar van het inkomen verdiend in bedrijven (excl. N.V.'s) en ook de inkomensoverdrachten in zijn berekeningen had betrokken en de daarna gevonden uitkomsten had gedefieerd met de bij deze inkomens behorende prijsindexcijfers en de aantallen personen, zou hij nimmer tot de conclusie gekomen zijn, dat het reële inkomen per zelfstandige in de depressiejaren gekenmerkt werd door een diepe val. Een en ander is elders uitvoerig aangevoerd²⁾.

Met mijn „raadselachtige” vierde conclusie heb ik niets meer of minder bedoeld te zeggen, dan dat van de toename van de productie per hoofd niets is ten goede gekomen aan de loontrekkers.

Delft.

J. C. WIJNMAALEN.

¹⁾ „Inkomensverdeling en werkgelegenheid” door Dr A. M. F. Smulders.
²⁾ „Overheidswerkzaamheid, overheidsfinanciën en inkomensverdeling” door Ir H. Vos en J. C. Wijnmaalen.

AANTEKENING

Een Amerikaanse visie op de mogelijkheden tot opheffing van het dollartekort

Het dollartekort, opgevat als het Amerikaanse export-saldo van goederen en diensten, bewoog zich gedurende de laatste vijf jaren tussen \$ 6.700 mln en \$ 2.300 mln, resp. het tekort over 1948 en 1950. Houdt men tevens — en meer terecht — rekening met de door particulieren naar het buitenland overgemaakte bedragen en de Amerikaanse investeringen in het buitenland, dan liggen de beide uitersten, tussen welke het tekort schommelde, op \$ 4.800 mln en \$ 400 mln, resp. het tekort in 1949 en 1950.

Dit aanhoudende dollartekort vormde het onderwerp van een rede, welke de heer Ivar Rooth, „Managing Director of the International Monetary Fund”, onlangs heeft gehouden op de 39ste „National Foreign Trade Convention” in New York. Bij deze gelegenheid noemde hij het dollartekort „the most important single problem which stands in the way of restoring a payments system based on convertible currencies”. De oplossing van dit probleem kan niet worden gevonden door voortzetting der Amerikaanse hulpverlening; deze hulp is hooguit de steiger, die steun moet verlenen bij het herstel van de economische structuur van de vrije wereld.

Vervolgens ging de heer Rooth na in hoeverre met de opbouw van deze structuur al iets is bereikt en wat er nog door de landen, die met het dollartekort te kampen hebben, alsmede door de Verenigde Staten, het overschotland, dient te worden gedaan om dit tekort de wereld uit te helpen. Wat dit laatste, de taak van de Verenigde Staten — op de taak der overige landen komen wij nog nader terug — aangaat, wees de heer Rooth er op, dat de Amerikaanse invoer nog altijd te gering is voor het belang van de Verenigde Staten en voor de noden van de rest van de wereld. Nog vele grondstoffen, voedingsmiddelen

en eindproducten zijn in de Verenigde Staten aan invoerrechten en andere belemmeringen onderworpen; enkele agrarische producten, die de Amerikaanse consumenten nodig hebben en die de Amerikaanse producenten niet in voldoende hoeveelheden kunnen leveren, zijn geheel of gedeeltelijk van de Amerikaanse markt uitgesloten. Het is echter, aldus de heer Rooth, bemoedigend, dat de „Public Advisory Board for Mutual Security” momenteel de handels- en tariefpolitiek der Verenigde Staten opnieuw onderzoekt ter nadere overweging door de nieuwe Administratie.

Voorts kunnen de Verenigde Staten aanmerkelijk tot herstel van het evenwicht in de wereldeconomie bijdragen door meer in het buitenland te investeren. Weliswaar is de heer Rooth er van doordrongen, dat politieke onzekerheden een belemmering voor de internationale investeringen kunnen vormen, maar hij is niettemin van mening, dat door de Verenigde Staten en de overige landen tezamen stappen kunnen worden gedaan, die investeringen op gezonde basis en op groter schaal dan thans aanmoedigen.

Ongeveer een maand vóór de heer Rooth deze rede uitsprak, is in „Lloyds Bank Review” een artikel verschenen van Dr August Maffry¹⁾, waarin deze auteur nagaat, welke mogelijkheden er voor de opheffing van het dollartekort bestaan. Hij behandelt o.a. de mogelijkheid van toeneming der dollarinkomsten van het buitenland uit hoofde van export, Amerikaanse investeringen in het buitenland e.d., waarmee hij in zekere zin voortborduurde, of liever vóórborduurde, op de door de heer Rooth gedane suggesties. Het is dan ook interessant de hoofdlijnen van het betoog van Dr Maffry hieronder weer te geven, tegen de achtergrond van de heer Rooth's rede.

De Amerikaanse invoer.

Er bestaat een nauw verband tussen het niveau der industriële productie en de invoer van grondstoffen en halffabrikaten voor de industrie in de Verenigde Staten. Doordat het volume van de industriële productie het voornaamste bestanddeel is van het bruto-nationaal product, bestaat er eveneens een nauw verband tussen dit bruto-nationaal product en de invoer van grondstoffen en halffabrikaten. Daardoor is het — onder zeker voorbehoud — mogelijk om op grond van veronderstellingen ten aanzien van de groei der Amerikaanse economie het toekomstig beloop van de Amerikaanse invoer te ramen. In een rapport van „President's Materials Policy Commission” wordt aangenomen, dat het bruto-nationaal product in 1975 ongeveer tweemaal zo groot zal zijn als in 1950, hetgeen zou inhouden, dat de invoer in 1975 eveneens ongeveer het dubbele zal bedragen van die in 1950, of, tegen prijzen van 1950, ongeveer \$ 18 à 19 mrd. Dit wil echter geenszins zeggen, dat de dollarstroom uit hoofde van Amerikaanse invoer niet aan cyclische of onregelmatige schommelingen onderhevig zou kunnen zijn. Zo zou een daling kunnen optreden, indien als gevolg van een vermindering der defensie-inspanning in 1953 of begin 1954 het niveau der economische activiteit in Amerika lager zou komen te liggen. Het is echter niet te zeggen, welke uitwerking uitgestelde openbare werken en uitgestelde investeringen dan weer zouden hebben.

Meer houvast voor een schatting van het toekomstig beloop van de Amerikaanse invoer biedt het feit, dat de grondstoffenreserves der Verenigde Staten uitgeput beginnen te geraken, waardoor het land in dezen in toenemende mate van het buitenland afhankelijk zal worden. De „Materials Policy Commission” meent, dat de wereld een tekort aan grondstoffen te wachten staat. Men kan dus aannemen, dat de grondstoffenprijzen een neiging

tot stijgen zullen gaan vertonen en dat de waarde van de Amerikaanse invoer uit dezen hoofde zal toenemen. Dit zal gunstig zijn voor de grondstoffenproducerende landen, maar voor de Westeuropese landen, die met Amerika om het voortdurend kleiner wordend aanbod deze grondstoffen zullen moeten concurreren en — uitzonderd wellicht via hun investeringen in grondstoffenproducerende landen — niet in de dollarinkomsten zullen delen, is dit vooruitzicht minder geruststellend.

Tegenover deze, als gevolg van het schaarser worden van grondstoffen, vermoedelijke toeneming van de dollarstroom staat, dat de vervanging van grondstoffen door synthetische producten een tendentie inhoudt tot verlaging der dollarinkomsten van het buitenland. De heer Rooth noemde dit door Dr Maffry gesignaleerde verschijnsel eveneens, en wel als één der argumenten van hen, die menen, dat het dollarprobleem onoplosbaar is.

Er is echter de laatste tijd een nieuwe dollarbron bijgekomen, nl. de zgn. „off-shore”-aankopen. Zolang de defensie-inspanning voortduurt en zolang er voldoende industriële capaciteit in West-Europa beschikbaar is, zal ook deze bron vermoedelijk blijven vloeien.

Van verlaging der tarieven als middel tot opvoering van de Amerikaanse invoer dient men, aldus Dr Maffry, niet te veel te verwachten. Vrijwel alle concessies, die de Verenigde Staten het Verenigd Koninkrijk en West-Europa onder de huidige handelsovereenkomsten zouden kunnen doen, zijn reeds gedaan en verdere tariefverlagingen zouden alleen mogelijk zijn, indien een nieuwe „Administration” daartoe de bevoegdheid zou krijgen.

Een ander punt, dat de aandacht verdient is, dat er de laatste tijd een sterke aandring wordt uitgeoefend om de tarieven van een aantal importproducten te verhogen. Zo nemen bijv. de aanvragen bij de „Tariff Commission” aanzienlijk toe. Tenslotte dient men zich van het feit, dat onlangs de eerste belangrijke uitzondering²⁾ werd gemaakt op de „Buy America Act”, niet te veel voor te stellen. Wil zo'n uitzondering worden toegestaan, dan moet het verschil in kosten tussen de buitenlandse en de Amerikaanse materialen zeer aanzienlijk zijn. De enige mogelijkheid om buitenlanders bij de uitvoering van openbare werken dezelfde kansen te geven als Amerikanen, ligt in een herroeping van deze wet, hetgeen onlangs door de „President's Materials Policy Commission”, die de wet karakteriseerde als „born of depression psychology”, werd geadviseerd.

De Amerikaanse onzichtbare invoer.

In 1951 beliep het saldo van de dienstenverlening uit hoofde van scheepvaart \$ 600 mln ten gunste van de Verenigde Staten en er is volgens Dr Maffry weinig kans, dat hierin de komende jaren voor het buitenland veel verbetering zal komen. De huidige situatie vloeit voort uit verschillende oorzaken. In de eerste plaats wordt de Amerikaanse koopvaardijvloot door de Regering gesubsidieerd, terwijl er voorts is bepaald, dat minstens de helft der in het kader van de E.C.A. en de M.S.A. uit Amerika plaatsvindende verschepingen onder Amerikaanse vlag moet geschieden. In de tweede plaats neemt de — niet-gesubsidieerde — Amerikaanse tankvloot een dominerende positie in en tenslotte houdt het Amerikaanse exportoverschot een tendentie in zich tot een overschot uit hoofde van dienstverlening door scheepvaart.

Van het bedrag, dat het buitenland van toeristen ontvangt en van de mogelijke toeneming daarvan heeft men veelal een overdreven voorstelling. In 1951 beliepen de uitgaven van toeristen niet meer dan \$ 300 mln, een bedrag, dat nog ten dele werd gecompenseerd door uitgaven van buitenlanders in Amerika ten bedrage van naar

¹⁾ Dr Maffry was tot 1945 „Chief of the International Economics and Statistics Unit of the U.S. Department of Commerce”, daarna werd hij Vice-President en economisch adviseur van de Export-Import Bank en sedert eind 1947 is hij Vice-President van de Irving Trust Company.

²⁾ Bedoeld is de overeenkomst, die met de „Ferranti Electric Works”, een Engelse maatschappij, werd gesloten voor het uitvoeren van openbare werken in Noord-Dakota.

schatting \$ 150 mln. Het merendeel der Amerikaanse uitgaven voor toerisme komt bovendien terecht in Canada en Mexico. Wat de vooruitzichten aangaat, dient men te bedenken, dat het dalend aantal der in het buitenland geboren Amerikanen een sterke invloed uitoefent op het toerisme in het buitenland.

Er is één dollarbron, die rijkelijk vloeit, nl. die, welke bestaat uit de betalingen voor het militaire apparaat in het buitenland. De uitgaven van de gewapende macht, gestationneerd buiten de Verenigde Staten, belopen thans op jaarbasis meer dan \$ 1.000 mln, terwijl de uitgaven van niet-militaire instanties nog een \$ 250 mln opleveren. Deze bron zal wel blijven vloeien, zolang de gespannen internationale toestand aanhoudt.

Particuliere investeringen in het buitenland.

Het bedrag der particuliere Amerikaanse investeringen in het buitenland, met inbegrip van opnieuw geïnvesteerde inkomsten, beliep gedurende de jaren na de oorlog tussen \$ 700 en \$ 1.700 mln per jaar. Een groot deel van deze bedragen bestond uit investeringen met een bepaald doel. Zo vonden grote investeringen plaats door ondernemingen, die nieuwe grondstoffenbronnen wilden verkrijgen; andere ondernemingen, vnl. industriële, investeerden in het buitenland om markten te behouden, die anders wellicht in verband met handelsbelemmeringen en deviezenrestricties voor hen zouden worden gesloten. Ongetwijfeld zullen, aldus Dr Maffry, deze investeringen blijven plaatsvinden, al bestaat de indruk, dat zij wel over hun hoogtepunt heen zijn.

Anders is het gesteld met de zgn. algemene investeringen, die plaatsvinden met het doel om in het buitenland een hoger rendement te verkrijgen dan in de Verenigde Staten zelf. Sedert de oorlog spelen deze investeringen een zeer onbelangrijke rol.

De algemeen aanvaarde wenselijkheid om de particuliere Amerikaanse investeringen in het buitenland te verhogen teneinde nationaal-economische en politieke doeleinden te verwezenlijken hebben zowel de Regering als particuliere kringen in de Verenigde Staten aanleiding gegeven stimulantia voor deze investeringen te creëren. Deze tot stand gekomen of voorgestelde stimulantia vallen uiteen in drie categorieën, nl.:

1. bilaterale verdragen tussen de Verenigde Staten en de diverse landen, welke een wederzijdse verzekering van een gunstige behandeling der investeringen inhouden. Dit verdragsprogramma, dat dateert van 1948, heeft weinig resultaten geboekt en velen betwijfelen, of het wel zo'n effectief middel is om het klimaat voor Amerikaanse investeringen in het buitenland te verbeteren. Er wordt wel aangevoerd, dat, indien de voorwaarden voor investeringen werkelijk gunstig zijn, er geen verdragen nodig zijn en dat, indien de houding van het buitenland ten opzichte van de investeringen dubieus of vijandig is, geen enkel bilateraal verdrag de potentiële investeerders kan gerust stellen. Voorts zullen de garanties de neiging hebben overeen te komen met de geringste garanties, die enig land bereid is te verstrekken, omdat de Amerikaanse onderhandelaars van het ene land niet kunnen vragen, wat zij van de andere landen niet kunnen verwachten. Tenslotte zijn enkele grote investeerders van mening, dat zij beter zelf kunnen trachten bevredigende garanties te verkrijgen;

2. investeringsgaranties van de Regering tegen aan investeringen in het buitenland verbonden risico's van inconvertibiliteit en onteigening. Enkele bezwaren tegen deze garanties zijn de betrekkelijk hoge kosten — 1 pCt van het gegarandeerde bedrag voor ieder risico-type — en het feit, dat geen bescherming wordt geboden tegen oorlogsrisico. Het is volgens Dr Maffry te betwijfelen, of het garantieprogramma een voldoende stimulant zal vormen;

3. belastingconcessies. Weliswaar zijn er enkele wijzigingen in de belastingwetten doorgevoerd, teneinde onbillijkheden en anomalieën in de toepassing dezer wetten op te heffen, maar er is geen enkele belangrijke concessie, die de investeringen zou kunnen aanmoedigen. Ook de vooruitzichten te dezen aanzien zijn niet gunstig.

Indien doeltreffende stimulantia ontbreken, zal de toename van de particuliere investeringen in het buitenland afhangen van de opheffing van de bestaande belemmeringen, zoals onzekerheden aangaande de transfer en de repatriëring van kapitalen, de ongunstige voorwaarden voor investeringen, en — de belangrijkste — de sterke attractie van hoge rendementen in de Verenigde Staten zelf. Van een verbetering van het investeringsklimaat is India een voorbeeld, van een achteruitgang van dit klimaat: Perzië. Wat de laatste belemmering aangaat, is er weinig reden om aan te nemen, dat de situatie zal verbeteren. Kortom, er is weinig kans, dat de particuliere Amerikaanse investeringen in het buitenland de komende jaren aanzienlijk boven het peil van die gedurende de laatste jaren zullen uitkomen.

„Grants in aid”.

Het bestaande dollarkort is, zoals gezegd, grotendeels overbrugd door schenkingen van de Verenigde Staten aan het buitenland. Zo is er hulp aan Europese landen, die als etiket draagt, „defence support”, en economische en technische hulp aan de landen van het Verré en Midden Oosten, Afrika en Latijns-Amerika. Het is conventioneel de economische hulp te beschouwen als buitengewoon en tijdelijk en ongetwijfeld is dit zowel de bedoeling als de hoop van de schenker en de ontvangers. De verleende hulp had grotendeels het erkende doel om het dollarkort te overbruggen. Nu de meeste Europese landen hun vooroorlogse productie- en consumptieniveau weer hebben bereikt of zelfs overschreden, neemt de weerstand van het Congres tegen een voortzetting van de economische hulp aan Europa toe. De hulp aan Europa gedurende het lopende jaar werd dan ook gerechtvaardigd, zoals het etiket „defence support” al inhoudt, op grond van het feit, dat deze hulp nodig was om de NATO-landen in staat te stellen hun bijdrage tot de algemene herbewapening te leveren. De economische en technische hulp aan de zgn. onderontwikkelde gebieden in het kader van „Point IV” belooft evenwel een permanente toevoeging aan de internationale dollarstroom te worden.

Vermindering van de vraag naar dollars.

Hoe de vooruitzichten ten aanzien van de dollarinkomsten ook mogen zijn, deze inkomsten zullen onvoldoende zijn, indien de vraag naar dollars niet binnen de perken wordt gehouden door geschikte fiscale en monetaire maatregelen, of door directe restricties. Ongetwijfeld, zegt Dr Maffry, is het voortduren van het dollarkort meer toe te schrijven aan de door inflatie gestimuleerde vraag naar dollars dan aan een tekort schieten van het aanbod, dat groot was en steeds toenam. Het buitenland heeft, wat de dollarinkomsten betreft, op te grote voet geleefd en niet alleen de normale, maar bovendien de buitengewone dollarstroom, die voortvloeide uit de Amerikaanse hulp, verbruikt en niettemin geen kans gezien de vraag te bevredigen.

Voor deze situatie zijn vele oorzaken op te sommen en de oorzaken, welke Dr Maffry noemt, stemmen in grove trekken overeen met die, welke door de heer Rooth worden genoemd. Laatstgenoemde zoekt de voornaamste oorzaak voor het verstoorde patroon der internationale betalingen bij de wijziging in de doeleinden der nationale economische politiek, welke zich gedurende deze generatie heeft voltrokken. In de loop der jaren is de verantwoordelijkheid, die de Staten op zich hebben genomen voor

de inkomens en de werkgelegenheid aanzienlijk toegenomen. „Full employment”-politiek is in enkele Europese deficitlanden in sterke mate gevoerd, terwijl te weinig aandacht is besteed aan het stimuleren der besparingen. „The objectives of full employment and economic development are good in themselves, but the policies designed to achieve them have sometimes been pushed so far that they have served, not so much to contribute to the attainment of the objectives themselves, as to promote inflation”. Algemeen wordt thans erkend, dat inflatie teneinde uit te lopen op betalingsbalanstekorten. De geïnfleerde vraag zoekt een uitweg en neemt goederen op, die voor de exportmarkt bestemd waren. Bovendien leidt zij tot grotere invoer dan het land kan betalen. Indien de inflatie aanhoudt zal zij, aldus de heer Rooth, de prijzenstructuur uit haar evenwicht brengen en de concurrentie van het betreffende land op de wereldmarkt bemoeilijken. Zelfs zou inflatie kunnen leiden tot vermindering der binnenlandse werkgelegenheid, doordat de betaalmiddelen om grondstoffen te kopen verminderen. Gelukkig zijn vele landen nu doordrongen van het feit, dat een gezonde financiële politiek een noodzakelijke voorwaarde is voor een sterke betalingsbalanspositie en een werkgelegenheid op voortdurend hoog niveau. De recente verbetering in de betalingsbalanspositie van enkele Europese landen is grotendeels toe te schrijven aan het opnieuw de nadruk leggen op de credietpolitiek.

De nationale politiek in alle landen moet — en hier komen we dan op de door de heer Rooth genoemde taak der deficitlanden — beginnen met bestrijding en vermindering van inflatie. Het ligt voor de hand, dat dit streven niet in overeenstemming is met het extreme gezichtspunt, dat er niet de geringste werkloosheid behoort te zijn. Anderzijds gelooft de heer Rooth niet, dat een gezonde financiële politiek noodzakelijkerwijs grote of voortdurende werkloosheid met zich brengt. Een dergelijke politiek zou een voortdurende kostenstijging veroorzaken. Er moet evenwel voldoende flexibiliteit zijn om de bronnen aan te wenden voor de productie van goederen, die het land nodig heeft voor eigen verbruik of voor export. Dit is volgens de heer Rooth in overeenstemming met een politiek, welke is gericht op werkgelegenheid op hoog niveau zonder inflatie.

Conclusie.

Na er op te hebben gewezen, dat stabilisatie-operaties, waaraan de Verenigde Staten zouden deelnemen, niet toegepast zullen kunnen worden tenzij het dollarkort is opgeheven en dat een verhoging van de goudprijs in de Verenigde Staten momenteel praktisch niet mogelijk is, concludeert Dr Maffry, dat landen die met een dollarkort hebben te kampen, vele mogelijkheden, de ene meer belovend dan de andere, hebben om hun dollarinkomsten op te voeren. Agressieve verkoopopgingen in de Verenigde Staten kunnen volgens hem aanzienlijke resultaten opleveren. De grootste mogelijkheid voor het opheffen van het dollarkort is echter gelegen bij een voortdurende ontwikkeling der Amerikaanse economie en bij de toenemende Amerikaanse vraag naar buitenlandse goederen en diensten. Ieder land tenslotte, zegt Dr Maffry, dat bereid is de vraag naar dollars door gepaste monetaire maatregelen binnen de perken te houden, „has time on its side in closing its own dollar gap”.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Bij de overwegingen, die de geldgevers ter geldmarkt de laatste maanden reeds deden streven naar een enigszins ruime liquiditeit, voegt zich in verband met de tijd van het jaar, thans ook de invloed van de komende jaarultimo.

Zeer kort lopend papier blijft daarom gezocht, op relatief lage marktdiscounto's (Decemberpapier $\frac{5}{8}$ pCt), terwijl bij langer lopend papier een neiging tot afstoten bestaat. Callgeld wordt ruim aangeboden tegen de minimumprente van $\frac{1}{2}$ pCt. Wat langer dan een jaar lopend papier betreft, trachten sommige geldgevers nog steeds rentewinst te maken door papier met een resterende looptijd tussen 1 en 2 jaar uit hun portefeuille op de markt te verkopen, en daartegenover bij de Agent 3 of 5 jaarsbiljetten, die beter renderen, terug te kopen. Men mag wel aannemen, dat het Ministerie van Financiën, dat enige maanden geleden de rentevergoeding van de verschillende termijnen schatkistpapier aldus wijzigde, dat daardoor de overgang van korter op langer lopend papier werd bevorderd, deze ontwikkeling niet met lede ogen zal aanzien.

De kapitaalmarkt.

Wanneer men het succes van de aandelenemissies, die hier te lande met voorkeursrecht voor oude aandeelhouders plaatsvinden, afmeet aan de hand van berichten na de inschrijvingsdag over het aantal dergenen, die van hun claimrecht gebruik maakten, is alles „couleur de rose”, en de indruk zou wellicht kunnen ontstaan dat het met het tekort aan risicodragend kapitaal in ons land nogal losloopt. De werkelijkheid is echter anders. Een juister maatstaf hiervoor wordt gevormd door de prijzen, die voor de betreffende claims tot stand komen; uit de relatief lage koersen voor deze stukken blijkt wel, dat de nieuwe middelen op deze markt niet dan met grote moeite worden opgebracht, onder het gezucht van de aandeelhouders, die door praktisch elke emissie weer verdere koersverliezen lijden.

Eveneens met deze schaarseste middelen hangen waarschijnlijk de koersdalingen samen, die optreden wanneer bij internationaal verhandelde Nederlandse fondsen aanbod uit het buitenland optreedt. Gedurende sommige dagen van de verslagweek was een dergelijke daling vooral bij aandelen Koninklijke te constateren.

Zoals ook door onderstaand koersstaatje geïllustreerd wordt, deden zich de afgelopen week bij een aantal Nederlandse staatsleningen wederom niet onaanzienlijke koersstijgingen voor. Sommigen menen hierin de invloed te mogen zien van aankopen, dienend ter voorbereiding van een komende nieuwe staatslening. Afgezien van de al dan niet juistheid van deze interpretatie kan erkend worden, dat men in wetenschappelijk-monetaire kringen, ook in de overheids sfeer, de laatste tijd inderdaad de wenselijkheid van het uitgeven van een staatslening hoort bepleiten.

	5 Dec. 1952	12 Dec. 1952
Aand. Indexcijfers.		
Algemeen	137,1	137,1
Industrie	136,4	135,7
Scheepvaart	153,0	152,9
Banken	128,1	128,8
Indon. aand.	41,8	42,0
Aandelen.		
A.K.U.	151%	151%
Philips	154%	158
Unilever	177	176 exd.
H.A.L.	140%	129 exd.
Amsterd. Rubber	75	78%
H.V.A.	82	81½
Kon. Petroleum	301%	307%
Staatsfondsen.		
2½ pCt N.W.S.	77%	77%
3-3½ pCt 1947	93 ¹⁵ / ₁₆	95%
3 pCt Invest. cert.	94 ⁹ / ₁₆	95%
3 pCt 1951	97%	98%
3 pCt Dollarlening	93 ⁵ / ₁₆	93%
Diverse obligaties.		
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	98½	97
3½ pCt Bataafsche Petr.	98%	98½
3½ pCt Philips 1948	97	97½
3½ pCt Westl. Hyp. Bank	90%	90%

J. C. BREZET.

RECENTE ECONOMISCHE PUBLICATIES

- Ook U kunt exporteren*, door L. Fokkema. Tips, adviezen en wenken voor Uw exportbevordering. Leiden 1952, 60 blz., f 2,25.
- Eigendom van appartementen*, door Ir W. van Riessen. Leiden 1952, 64 blz., f 2,25.
- De groei van de grote werkstad*, door Prof. Dr P. J. Bouman en W. H. Bouman. Een studie over de bevolking van Rotterdam. Assen 1952, 142 blz., f 4,90.
- De indeling van Nederland in economisch-geografische gebieden*, door H. Ferro. Leiden 1953, 96 blz., f 6,75.
- Cort van der Linden*. De visie van een groot staatsman, door Prof. Mr C. W. de Vries. 's-Gravenhage 1952, 52 blz., f 2,00.
- Besluit op de omzetbelasting 1940*, door W. P. Erasmus en R. M. Smits. Eerste aanvulling op deel II: wijzigingen belastingwetgeving in het jaar 1950. Met alfabetische beroepenlijst. Amsterdam 1952, 24 blz., f 1,50.
- De eigen markt der onderneming*. Rede uitgesproken door Dr P. J. Verdoorn bij de aanvaarding van het ambt van buitengewoon hoogleraar in de marktanalyse en bedrijfsstatistiek aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool te Rotterdam op 23 October 1952. Leiden 1952, 28 blz., f 1,25.
- Waar blijft de tijd van de directeur*, door H. Luyk. Alphen aan den Rijn 1952, 71 blz., f 5,90.
- Hoofdlijnen der economische en sociale geschiedenis*, door D. C. v. d. Poel. Deel I: De voor-kapitalistische periode tot het einde der Middeleeuwen. Utrecht 1952, 380 blz., f 19,50.
- De Successiewet en de wet op de Vermogensbelasting*, door L. C. Nanninga. Zutphen 1952, 131 blz., f 4,50.
- De economische vraagstukken van het socialisme in de Sowjet-Unie*, door J. Stalin. Amsterdam 1952, 93 blz., f 0,60.
- Karakter en groei van Hilversum*, door Drs J. Diederich. Leiden 1952, 435 blz., f 12,50.
- De sociale betekenis der Tien Geboden*, door Prof. G. Gonggrijp. 's-Gravenhage 1952, 104 blz., f 2,90.
- Modern personeelsbeleid*, door W. B. D. Brown en W. Raphael. Nijmegen 1952, 224 blz., f 8,90.
- Financieel beleid van de zelfstandige zakenman*, door J. L. van Hedel. Amsterdam 1952, 124 blz. plus 24 blz. tabellen, f 6,90.
- Pensioen- en spaarfondsen in de private sector van het economisch leven*, door Dr H. Thierry. N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn 1952, 397 blz., f 15,90.
- The international financial situation in member and associated countries*. Uitgegeven door de O.E.E.C. 1952, 50 blz., f 2,15.
- Essays in economics*, door A. C. Pigou. London 1952, 241 blz., f 10,05.
- Conference Sketch Book*, door Joan Robinson. Cambridge 1952, 28 blz., f 1,75.
- Economic essays*, door R. F. Harrod. London 1952, 300 blz., f 11,70.
- Utility and all that and other essays*, door D. H. Robertson. London 1952, 206 blz., f 11,70.
- Exchange and trade control in theory and practice*, door H. E. Evitt. London 1952, 208 blz., f 12,60.
- Dictionary for accountants*, door Eric L. Kohler. The first complete dictionary of accounting terms even published — 2.263 terms, carefully defined and analyzed in non-technical language. An indispensable reference book for the accountant and business man. New-York 1952, f 33,00.
- Russia and her colonies*. A study of Soviet policy, door Walter Kolarz. An exact and exhaustive account of the political treatment by the Soviet Central Government of the Non-Russian peoples living within the U.S.S.R. George Philip & Son 1952, 340 blz., f 15,75.

Elke onderneming van betekenis

in het bezit van bedrijfsauto's, haalt de kosten, verbonden aan

één of meer abonnementen

op het bekende weekblad

„BEDRIJFSVERVOER”

welks inhoud met ingang van 1953 weer verder wordt uitgebreid en verbeterd, er vele malen uit. Technisch staat het blad aan de spits en het brengt alle nieuwe snufjes snel en uitvoerig, terwijl mede zeer veel aandacht wordt geschonken aan de economische kant van de zaak. De prijs bedraagt slechts

f 9.50 per jaar voor E.V.O.-leden,
f 14.50 voor niet-leden

Wie zich met ingang van 1 Januari a.s. abonneert, ontvangt het op 20 December a.s. verschijnende, uitgebreide Kerstnummer gratis!

Een proefnummer wordt gaarne op aanvraag gratis toegezonden.

ADMINISTRATIE „BEDRIJFSVERVOER”,
POSTBUS 42, SCHIEDAM, TEL. 69300, TOESTEL 1 of 3

- Diversen -

Te koop aangeb. een **BORGWARD-HANSA** 1952, in onberispelijke staat f 6000.—
Te bevr. G. Litsche N.V., Lange Voorhout 21, Den Haag. Tel. K 1700-114151, na 18 uur 779164.

Wegens vertrek aangeboden **HUMBER** 1951 Super Snipe, met drukkoproadio, schuifdak, heater enz. enz. Kostprijs vorig jaar zonder accessoires 14.500 gld. Prijs nu, mits spoed, 6500 gld. Onderzoek en proefrit toegestaan. Stationsweg 49, Meppel.

Nationale Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

DE WESTER BOEKHANDEL

Algemene Binnen- en Buitenlandse Boekhandel

Nieuwe Binnenweg 331
Telefoon 32076

ROTTERDAM
Postgiro 18961

GESPECIALISEERD OP ECONOMISCH GEBIED

Bij N. Samsom verschenen twee zeer belangrijke uitgaven:

Mr H. Luijk

WAAR BLIJFT DE TIJD VAN DE DIRECTEUR

Een buitengewoon interessant en leerzaam boekje, dat geen directeur of andere topfiguur ongelezen mag laten.

De prijs bedraagt f 5.90. Bij afname van 20 ex. f 5.25.

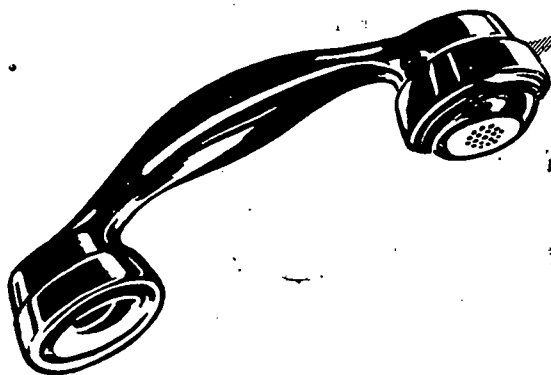
Dr H. Thierry

PENSIOEN- EN SPAARFONDSEN IN DE PRIVATE SECTOR VAN HET ECONOMISCH LEVEN

Het standaardwerk over de zo juist van kracht geworden Pensioen- en Spaarfondsenwet en de problemen, die er mee samenhangen.

Prijs geb. f 15.90.

Gebruik voor uw gewaardeerde bestellingen onze bestelkaart.

**Wilt U
nog dit jaar
profiteren van
de fiscale voordelen,
die een personeelsvoorziening biedt?**

Wendt U dan vóór 1 Januari a.s. tot

63272

**HET BUREAU
VOOR PERSONEELVERZEKERING VAN**

AMSTLEVEN

N.V. AMSTERDAMSCH-AMSTLEVEN MIJ VAN LEVENSVERZEKERING * NIEUWE SPIEGELSTRAAT 17 TE AMSTERDAM.

Bij de **ALGEMENE KUNSTZIJDEN UNIE N.V.**
te **ARNHEM**

kan geplaatst worden

EEN ASSISTENT

op het

DIRECTIE-SECRETARIAAT

Opleiding Economisch Doctorandus of mr in de rechten.

Maximum leeftijd 30 jaar.

Sollicitaties, voorzien van pasfoto, te zenden aan het
adres **VELPERWEG 76 te ARNHEM.**

**ECONOMISCH-STATISTISCHE
BERICHTEN**

Uitgave van het Nederlandsch
Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter
de Hoochweg 122, Rotterdam
(West)

Telefoon Redactie en Admini-
stratie 38040. Giro 8408.

Bankiers:
R. Mees en Zonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België:
Seminarie voor Gespecialiseer-
de Economie, 14, Universiteit-
straat, Gent.

Abonnementen: Pieter de
Hoochweg 122, Rotterdam.

Abonnementsprijs, franco per
post, voor Nederland en de
Uniegebieden en Overzeese
Rijksdelen (per zeepost) f 26.-,
overige landen f 28.- per jaar.
Abonnementen kunnen ingaan
met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo
van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Ne-
derland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam (W.)

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffen-
de advertenties te richten aan
de Koninklijke Nederl. Boek-
drukkerij H. A. M. Roelants,
Lange Haven 141, Schiedam
(Telefoon 69300, toestel 1 of 3)
Advertentietarief f 0,30 per
mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures”
en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele ko-
lom). De administratie behoudt
zich het recht voor om adver-
tenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

Losse nummers 75 cts.